

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

НАДТОЧІЙ ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 332 (043.3)

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса - 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова Міністерства освіти і науки України.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор
ІРТИЩЕВА Інна Олександрівна,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв
Міністерства освіти і науки України,
проректор з науково-педагогічної роботи та
інноваційної діяльності.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
КРАМАРЕНКО Ірина Сергіївна,
Миколаївський міжрегіональний інститут
розвитку людини Вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»,
професор кафедри підприємництва,
управління та адміністрування;

доктор економічних наук, професор
СТЕГНЕЙ Маріанна Іванівна,
Мукачівський державний університет,
професор кафедри економіки та фінансів;

доктор економічних наук, професор
ШАПОШНИКОВ Костянтин Сергійович,
Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій, м. Одеса,
директор.

Захист відбудеться «12» травня 2021 року о 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

Автореферат розісланий «12» квітня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої ради Крупіца І.В.**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах, що характеризуються інтенсифікацією процесів глобалізації та регіоналізації на тлі реалізації реформи децентралізації суттєво зростає роль регіонів та окремих територій в забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. Формування нових територіальних утворень, які набувають нових управлінських якостей та статусу самостійних економічних суб'єктів, що створюють самостійні стратегії соціально-економічного розвитку та перебувають у пошуку достойного місця на економічній мапі як національного та міжнародного рівня потребують перегляду діючих методичних підходів до публічного управління та пошуку дієвих моделей конкурентного розвитку.

В умовах глобалізації, що характеризується загостренням конкуренції за обмежені фінансові ресурси, ринки збуту та людський капітал, забезпечення соціально-економічного розвитку у довгостроковому періоді, належних умов життя населення та економічного зростання на рівні країни, регіону або громади залежить від рівня їх конкурентоспроможності відносно інших країн, регіонів або громад. Сучасний етап соціально-економічних та адміністративно-управлінських трансформацій вимагають докорінного перегляду регіональної політики та створення умов для конкурентного розвитку регіонів, зниження між територіальних диспропорцій, зокрема в аспектах економічного зростання та людського розвитку.

Питанням аналізу бізнес-процесів та конкурентного розвитку територій присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, експертів міністерств та департаментів, державних і громадських рейтингових агенцій. Питанням конкурентоспроможності регіонів присвячені праці багатьох зарубіжних дослідників, серед яких: А. Гранберг, Дж. Еліот, В. Елиферов, П. Кругман, Р. Лукас, В. Репин, Д. Родрік, Р. Ромер, М. Фуджита, А. Чистобаєв, А. Швецов та інші, а також праці вітчизняних науковців: О. Бобровської, С. Войта, Г. Геєця, М.Долішнього, О. Зарічної, І. Іртищевої, О. Кавтиш, В. Лагодієнко, О. Павлова, Н. Попадинця та інших. Питання трансформації бізнес-процесів попередньо досліджено багатьма науковцями, зокрема: А. Бутенко, Н. Басюркіна, В. Булюк, В. Копитко, І. Крамаренко, Є. Лазарева, О. Меліх, Осовська, С. Смирнов, М. Стегней, В. Ткач, К. Шапошников, Н. Шлафман, Р. Щенин та іншими.

В сучасних кризових умовах, викликаних пандемією COVID, бізнесу доводиться докладати не аби яких зусиль, щоб вижити. Для покращення ситуації важливою є розробка механізмів стимулювання розвитку підприємництва із врахуванням нових умов ведення бізнесу в умовах сучасних викликів, зокрема – пандемії. Крім того важливими залишаються завдання нарощування обсягів виробництва, підвищення ефективності та продуктивності праці, використання нових технологій, оновлення матеріально-технічного оснащення тощо. На сьогоднішній день, актуальним залишається обґрунтування системи трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Результати наукових пошуків, розроблені та систематизовані теоретико-методологічні положення й висновки дисертаційного дослідження відповідають тематиці науково-дослідних робіт Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, зокрема темі: «Сталий розвиток України та її регіонів в умовах посилення інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U0001493), у межах якої автором розроблено економічний механізм трансформації бізнес-процесів через систему впливу на функціонування бізнесу, яка охоплює формальне та неформальне інституційне забезпечення; «Стратегічні напрями розвитку національної інноваційної системи в Україні» (номер державної реєстрації 0120U104567), де автором запропоновано нові концептуальні засади оцінки конкурентоспроможності регіонів у контексті процесного підходу та окреслено стратегії пріоритетів смарт-спеціалізації регіонів.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування теоретико-методологічних і прикладних засад трансформації бізнес-процесів та удосконалення підходів до моніторингу конкурентного регіонального розвитку, що дозволяє забезпечити високі темпи соціально-економічного розвитку децентралізованих територій з урахуванням їх природних переваг та знизити міжрегіональні диспропорції.

Для досягнення поставлені й виконані такі основні завдання:

- систематизувати наукові засади управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій;
- обґрунтувати методологічне забезпечення управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій;
- здійснити глобальні порівняння та визначити національні особливості розвитку бізнесу в Україні;
- дослідити економічний механізм трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій;
- дослідити зовнішнє середовище для розвитку малого та середнього бізнесу у регіонах;
- обґрунтувати концептуальні засади оцінки конкурентоспроможності регіонів у контексті процесного підходу як базової передумови для визначення, формування та розвитку конкурентних переваг територіальних систем;
- розвинути методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територій з позиції організації бізнес-процесів;
- розвинути методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територій з позиції організації бізнес-процесів;
- розвинути методичні підходи до формування стратегій територіально-секторальних трансформацій у контексті забезпечення конкурентоспроможного розвитку регіонів;
- систематизувати організаційно-економічні механізми трансформації бізнес-процесів у контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів;

- дослідити зарубіжний досвід та можливості імплементації кращих практик управління конкурентоспроможністю територій в Україні;
- обґрунтувати можливості для впровадження проектів смарт-спеціалізації на території Херсонської області.

Об'єктом дослідження є бізнес-процеси в системі забезпечення конкурентного розвитку територій.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи, методичні підходи та науково-практичні рекомендації щодо забезпечення конкурентного розвитку територій із врахуванням трансформації бізнес-процесів.

Методи дослідження. Методологічною й теоретичною основою дослідження є наукові положення економічної теорії, теорій регіоналізму, соціального розвитку, управління та наукові доробки вітчизняних і зарубіжних дослідників економічної науки.

Для досягнення поставленої мети та концептуальної цілісності в роботі використано загальнонаукові й економічні методи: аналізу та синтезу – для здійснення оцінки умов ведення бізнесу та конкурентоспроможності територій; систематизації та узагальнення – для виявлення умов, індикаторів та факторів впливу на функціонування бізнесу та формування конкурентного розвитку територій; просторовий – для дослідження специфіки розвитку бізнесу в Україні; статистичні – для узагальнення, систематизації та виявлення закономірностей явищ і процесів пов'язаних розвитком підприємництва та у регіонах; графічний і картографічний – для наочного відображення розподілу регіонів за показниками соціально-економічного розвитку; рейтингування – для впорядкування (складання рейтингів) територій за ознаками їх сприятливості для започаткування бізнесу чи інвестування, комп'ютерної обробки та аналізу інформації за допомогою програм Microsoft Excel – для здійснення комплексного аналізу та складних арифметичних розрахунків щодо досліджуваного об'єкту, окресленого метою та завданнями дослідження; PEST-аналізу для дослідження зовнішнього середовища розвитку МСБ у регіонах.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державної служби статистики України та управлінь статистики в регіонах, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства розвитку громад та територій України, інших міністерств і відомств, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій і семінарів, монографії, збірники та наукові статті; інтернет-ресурси тощо.

Наукова новизна одержаних. У дисертаційній роботі викладено теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації щодо трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій. Наукові результати дослідження орієнтовані на розроблення комплексу сучасних економічних механізмів та інструментів трансформації бізнес-процесів та забезпечення конкурентного розвитку територій. Найбільш важливими науковими результатами, що характеризуються новизною, є наступні положення:

вперше:

- сформульовано концептуальні засади оцінки конкурентоспроможності регіонів у контексті процесного підходу, що на відміну від відомих, ґрунтуються на проведенні релевантного, з позицій суб'єкта оцінки, багатокритеріального порівняльного аналізу регіонів у розрізі трьох процесних складових, а саме: «вхідних» параметрів, що відображають конкурентоспроможність умов для започаткування бізнесу, діючих бізнес-процесів у регіоні, «вихідних» параметрів (економічних, соціальних та екологічних результатів), що з високим рівнем достовірності дозволяє виокремити конкурентні переваги та недоліки регіону й підвищити рівень аналітичного обґрунтування відповідних стратегій розвитку територій;

- розроблено стратегію інноваційних трансформацій Херсонської області, що враховує результати аналізу інноваційного потенціалу та інноваційного забезпечення визначених у стратегії пріоритетів смарт-спеціалізації регіону, що дозволило систематизувати операційні цілі та завдання на середньострокову перспективу та визначити додаткові види діяльності для заповнення «бізнес-прогалин» конкурентного розвитку територій, серед яких: розвиток альтернативної енергетики, переробка та утилізація відходів, інформаційні комунікації;

удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до здійснення комплексної оцінки конкурентоспроможності територій з позиції організації бізнес-процесів на основі розробленого алгоритму, агрегованої системи показників та математичного інструментарію багатокритеріальної порівняльної оцінки, що охоплює три складові, а саме: сприятливості для започаткування бізнесу чи інвестування, продуктивності й різнопланової активності діючих бізнес-процесів та ефективності їх реалізації у контексті забезпечення сталого розвитку територій. Це дозволяє визначити переваги і недоліки регіонів, які можуть бути корисними для удосконалення регіональної політики, зокрема в аспекті підвищення інвестиційної привабливості регіонів та формування ефективних бізнес-моделей розвитку територій;

- економічний механізм трансформації бізнес-процесів через систему впливу на функціонування бізнесу, яка охоплює формальне та неформальне інституційне забезпечення із врахуванням місцевих традицій та пріоритетів, нормативно-правове регулювання, економічні інструменти (інвестиції, інновації, податки, реформи (дерегуляція підприємництва, реформа судочинства, програма посиленої боротьби з корупцією), програми підтримки бізнесу) у поєднанні з факторами впливу (інтернаціоналізація та глобалізація, безпека на міжнародному рівні, екологічні проблеми, національні економічні особливості) та контролем за підвищенням рівня індикаторами легкості ведення бізнесу, що сприятиме конкурентному розвитку територій;

- методичні підходи до формування стратегій територіально-секторальних трансформацій у контексті забезпечення конкурентоспроможного розвитку регіонів на основі удосконалення математичного інструментарію та відповідного стратегічного обґрунтування вибору бізнес-пріоритетів розвитку

регіонів, що базуються на обчисленні та зіставленні економічного і соціального потенціалу галузей та видів економічної діяльності. Це дозволить сформувати диференційовані стратегії, що поєднують елементи державного регулювання, економічного стимулювання, адміністрування ресурсів та маркетингових заходів для забезпечення конкурентоспроможного розвитку регіону та забезпечення економічної стабільності й соціальної безпеки у середньостроковому періоді;

- організаційно-економічні механізми, що сприятимуть трансформації бізнес-процесів у контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів та формування дієвих бізнес моделей розвитку територіальних економічних систем з виділенням таких складових: інституційні, економічні, регуляторні, інформаційно-просвітницькі, адаптаційні, що може бути використано для адаптації регіонального бізнесу до змінних умов та підвищення конкурентоспроможності територій;

- організаційну модель управління просторовим розвитком території відповідно до її специфіки, як ефективний засіб управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій, що сприятиме вирішенню питань щодо організації та перспектив розвитку цієї території, інфраструктурної забезпеченості та зв'язаності, ефективності заходів, спрямованих на досягнення конкурентоспроможності, стимулювання інвестиційної діяльності та підвищення конкурентного потенціалу;

набули подальшого розвитку:

- глобалізаційні підходи до систематизації тенденцій та факторів розвитку підприємницької діяльності, які враховують результати рейтингування країн світу за глобальними індексами (Глобальний індекс конкурентоспроможності, Індекс легкості ведення бізнесу, Індекс процвітання країн світу), що дало змогу визначити першочергову необхідність розробки заходів щодо покращення умов ведення бізнесу в Україні та виведення із тіні значного обсягу фінансових ресурсів, зокрема: спрощення системи сплати податків та забезпечення кредитної підтримки для малого і середнього бізнесу, спрощення системи закриття підприємств-банкрутів, покращення умов підключення до електропостачання суб'єктів господарювання;

- результати аналізу зовнішнього середовища для розвитку малого та середнього бізнесу у регіонах, які на відміну від попередніх, окрім політичних, економічних, соціальних на науково-технологічних аспектів, охоплюють екологічну складову. Це дозволить територіальним громадам запровадити обов'язкову вимогу екологічної безпеки для бізнесу та встановити жорсткий контроль за її дотриманням;

- підходи до класифікації бізнес-процесів за такими ознаками: основні, забезпечуючі, процеси розвитку та процеси управління, які визначають їх роль і ступінь впливу на забезпечення життєдіяльності та розвитку регіональних економічних систем, що дозволяє впорядковувати трансформаційні процеси у часі та просторі, здійснювати моніторинг ефективності на кожній стадії виконання функцій і робіт у відповідності до визначених цілей розвитку територій, створює передумови для впровадження мережових зв'язків,

алгоритмізації процесів із широким застосуванням інформаційних технологій;

- результати дослідження та системний аналіз досвіду країн з розвиненою економікою у контексті забезпечення конкурентного розвитку територій, визначення принципів та інструментів управління конкурентоспроможністю територіальних економічних систем. Їх імплементація яких у практику регіонального управління в Україні дозволить забезпечити високі темпи соціально-економічного розвитку децентралізованих територій з урахуванням їх природних переваг та знизити міжрегіональні диспропорції;

- понятійний апарат розуміння сутності категорії «бізнес-процес» як логічна послідовність виробничо-управлінських дій, спрямованих на отримання доходу та збільшення корисності (цінності) для споживача, вигід з урахуванням конкурентного потенціалу територій та організацій, які на них функціонують.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування сформульованих практичних рекомендацій щодо впровадження проектів смарт-спеціалізації у пріоритетні сектори регіональної економіки, можливості визначити додаткові види діяльності в системі конкурентного розвитку територій.

Основні положення дисертаційної роботи використано при розробці програми соціально-економічного розвитку Олешківської територіальної громади (довідка № 1489/01-12 від 06.01.2021 р.), стратегічного плану розвитку Ювілейної територіальної громади Олешківського району Херсонської області (довідка № 413/02-41.21 від 15.01.2021 р.).

Вищевказані рекомендації використовуються у практичній діяльності Управління економічного розвитку Олешківської районної державної адміністрації Херсонської області (довідка № 57-21-15/689-20 від 03.02.2020 р.); Департаменту розвитку економіки Херсонської обласної державної адміністрації (довідка № 13-15/04 від 30.10.2020 р.); Громадської організації «Розвиток» (довідка № 1-06/04 від 03.11.2020 р.); Головного управління статистики у Херсонській області (довідка № 17-19/02 від 01.12.2020 р.); Іршавської міської ради Закарпатської області (довідка № 02-20/961 від 09.12.2020 р.); Товариства з обмеженою відповідальністю «Фелія» м. Олешки, Херсонської області (довідка № 3/2020 від 29.12.2020 р.);

методичні підходи до формування стратегій територіально-секторальних трансформацій у контексті забезпечення конкурентоспроможного розвитку регіонів впроваджена в навчальний процес Херсонської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (довідка № 01-5/125 від 12.11.2020 р.) та Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» (довідка № 123 від 29.04.2020 р.).

Особистий внесок дисертанта. Всі наукові результати, викладені в дисертації належать автору особисто. З наукових публікацій, що у співавторстві, використані лише ті матеріали, які є результатом особистої праці здобувача. Робота не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на конференціях, семінарах,

нарадах, серед яких найбільш важливими були: Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні підходи до формування стратегічного бачення соціально-економічного розвитку регіонів» (23 травня 2020 р., м. Львів); 4th International Scientific and Practical Conference «Challenges in science of nowadays Proceedings» (26 - 28.05.2020., Washington, USA); Міжнародна науково-технічна конференція «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (24 вересня 2020 р., м. Миколаїв); 13th International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (09-11.09 2020, Osaka, Japan); VIII Міжнародна науково-практична заочна конференція «Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика: матеріали», (27 листопада 2020 р., м. Запоріжжя); Всеукраїнські економічні читання «Перспективи морської економічної діяльності в контексті індустрія 4.0» (17-18 грудня 2020 р., Миколаїв); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція: «Активізація процесів гуманізації та соціалізації в суспільстві і їх вплив на бізнес-середовище» (17 квітня 2019 р., м. Херсон); XIX Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI ст.: синтез науки і практики» (19 квітня 2019 р., м. Харків); III Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики» (23-24 квітня 2019 р., м. Полтава); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Економічна система України: стан, проблеми, перспективи» (24-25 жовтня 2019, м. Херсон); Науково-технічна конференція «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (15 жовтня 2019 р., м. Миколаїв); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (23-25 травня 2019 р., м. Львів); Міжнародний науковий форум «New economics – 2019» (14-15 листопада 2019 р., м. Київ); IX Міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення» (20 жовтня 2018р., м. Дніпро); Міжнародна науково-практична конференція «Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії» (24 листопада 2018 р., м. Львів); Міжнародна науково-практична конференція ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права»: «Маркетингові орієнтири інноваційного розвитку економіки і міжнародний досвід» (16 жовтня 2018 р., м. Херсон); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція: «Інтеграція економічної освіти і науки у міжнародний простір» (19 жовтня 2018 р., м. Херсон); VIII Науково-технічна конференція «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (08-10 жовтня 2017 р., м. Миколаїв); VII Науково-технічна конференція «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (12-14 жовтня 2016р., м. Миколаїв); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства» (19-20 грудня 2014 р., м. Чернівці); Міжнародна

науково-технічна конференція з міжнародною участю «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (8 - 10 жовтня 2014 р., м. Миколаїв).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 54 наукові праці загальним обсягом 58,5 авт. арк., з яких особисто автору належить 42,3 авт. арк. Із них: 7 монографій, у т.ч. 1 одноосібна, 21 стаття у наукових фахових виданнях, у т.ч. 18 – у виданнях, що включено до наукометричних баз, 26 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (у першому розділі 110 найменувань, у другому – 68 найменувань, у третьому – 33 найменування, у четвертому – 26 найменувань, у п'ятому – 13 найменувань), 5 додатків. Повний обсяг дисертації становить 397 сторінки, з них основний текст 356 – сторінок, анотація – 14 сторінок, список використаних джерел 21 – сторінок, додатки – 6 сторінок. Робота містить 51 таблицю та 86 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Наукові засади управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій**» надано сутнісно-змістову характеристику бізнес-процесів та визначено особливості управління ними; досліджено сучасні підходи, особливості, етапи конкурентного територіального розвитку; узагальнено теоретичні аспекти сучасних трансформаційних процесів в Україні та світі.

Досліджено, що сьогодні місце на ринку визначається не тільки темпами розширення виробництва, але і рівнем організації бізнес-процесів. Доведено, що бізнес-процеси характеризуються безперервністю виконання робіт (функцій або операцій), їх логічним взаємозв'язком, наявністю на них як зовнішнього, так і внутрішнього попиту.

Доведено, що конкурентний територіальний розвиток та розвиток самостійності регіонів дасть можливість державним органам влади задіяти нові інструменти та інститути централізованого управління, в тому числі зробити більш ефективною реалізацію глобальної соціально-економічної політики та довгострокових стратегічних планів, підвищити самостійність суб'єктів територіального розвитку, що призведе до активізації та додаткового залучення внутрішніх резервів регіонального розвитку, підвищення відповідальності суб'єктів управління за результати.

При дослідженні предмета конкурентного територіального розвитку та територіальної конкуренції розглядаються «економічні покупці» територій, яких цікавить розміщення нових підприємств та залучення інвестицій. У цю групу необхідно додати конкуренцію не тільки за нові підприємства та нові інвестиції, а й особливий вид конкуренції за збереження діючих підприємств,

особливо якщо вони є територієутворюючими.

Визначено, що конкурентні переваги є джерелами, чинниками конкурентної сили території. До чинників відносяться: кластери; людський капітал; наявні підприємства та мережі; інновації або регіональні інноваційні системи; управління та інституційний потенціал; галузева структура та тип підприємств; інфраструктура в широкому розумінні; типологія регіонів і рівень інтеграції підприємств; інтернаціоналізація та характер прямих іноземних інвестицій; географічне положення; інвестиційна привабливість.

Ключовими чинниками формування конкурентних переваг є факторні умови, умови попиту, діяльність споріднених галузей та стратегії окремих підприємств. Відповідно конкурентне зростання країни та окремих територій доцільно поділяти на чотири етапи: факторів; інвестицій; інновацій; багатства.

Теоретичну основу трансформаційних процесів в економіці на макрорівні складають дві основні групи теорій. До першої групи відносяться теорії, в яких процеси трансформації є предметом самостійного дослідження (концепція перехідної економіки, теорія циклів тощо), друга група містить теорії, відповідно до яких трансформація розглядається як внутрішня складова процесів глобальної економічної динаміки (еволюційний та цивілізаційний підходи).

Доведено, що трансформаційні процеси за своєю сутністю представляють собою взаємозв'язок економічної поведінки та взаємодії учасників мікрорівня та інституціональними змінами макросередовища. Будь-які кардинальні перетворення в суспільстві, у свою чергу, передбачають зміну інституціонального простору, яке в значній мірі визначає спектр вибору як цілей економічних суб'єктів, так і способів досягнення цих цілей.

Виявлено закономірності трансформаційних процесів на макрорівні: послідовність, послідовність змін у структурних елементах, суб'єктний характер, паралельність, діалектичний характер, часовий лаг. Визначення загальних закономірностей трансформаційних процесів дозволить впроваджувати аналітичні інструменти попередження негативних трансформацій та прогнозування їхніх наслідків для забезпечення керованих позитивних трансформацій. Але трансформаційні процеси не можна обмежувати виключно макрорівнем, оскільки до складу трансформаційних процесів можна віднести й такі процеси як, наприклад, реорганізація, реструктуризація, тобто ті що відображають зміну стану об'єктів керованого впливу.

У другому розділі **«Методологічне забезпечення управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій»** обґрунтовано методологію формування систем просторового планування та моніторингу бізнес-процесів; узагальнено науково-методичні підходи до комплексного оцінювання конкурентного потенціалу на мікро-, мезо-, макрорівнях; досліджено моделі трансформаційних станів та процесів.

Доведено, що економіка кожної території формується як відкрита система, на яку впливає як внутрішня, так і зовнішня економічна, соціальна й політична кон'юнктура. Всі процеси розвитку економіки території в цілому і в

окремих господарюючих суб'єктах залежать від кількісних і якісних характеристик внутрішнього й зовнішнього економічного простору.

Обґрунтовано, що ефективним засобом управління бізнес-процесами в системі забезпечення конкурентного розвитку територій є розробка організаційної моделі управління просторовим розвитком території відповідно до її специфіки, що сприяло б вирішенню питань щодо організації та перспектив розвитку цієї території, інфраструктурної забезпеченості та зв'язаності, ефективності заходів, спрямованих на досягнення конкурентоспроможності, стимулювання інвестиційної діяльності та підвищення конкурентного потенціалу. Організаційна структура управління просторовим розвитком території включає три рівні: стратегічний, проєктний, оперативний. До стратегічного рівня організаційної структури управління просторовим розвитком території відносяться: діючі органи державного управління, які здійснюють функції стратегічного, довгострокового планування розвитку, безперервність збору даних та їх аналізу, визначення цільових показників соціального, економічного та екологічного порядку, розробку заходів щодо сталого просторового облаштування територій, організацію відповідних проєктів та контроль за їх реалізацією. До проєктного рівня організаційної структури управління просторовим розвитком території відносяться тимчасово діючі державні структурні одиниці, які створюються на період життєвого циклу мегапроєкту. Вони реалізують функції управління проєктом розвитку, починаючи з розробки та закінчуючи їх завершенням; здійснюють аналіз, відбір та деталізоване проєктування часткових проєктів, що формують мегапроєкт, організацію їх фінансування, контроль за їх реалізацією. До оперативного рівня управління просторовим розвитком території відносяться підприємства та організації, які несуть відповідальність за реалізацію окремих часткових проєктів, що формують мегапроєкт. Вони взаємодіють з проєктними структурами щодо питань реалізації функцій фінансування, контролю та моніторингу бізнес-процесів.

Визначено та обґрунтовано основні функції аналізу конкурентного потенціалу : об'єктивна оцінка ресурсного потенціалу (ресурсних складових) та фінансового стану, а також фінансових результатів, ефективності, ділової активності об'єкта аналізу, тобто чинників, що визначають збільшення конкурентного потенціалу; виявлення чинників і причин досягнутого стану та отриманих результатів; підготовка та обґрунтування прийнятих управлінських рішень; виявлення та мобілізація резервів поліпшення та збільшення конкурентного потенціалу.

Встановлено, що приплив капіталу визначається переважно перспективами території та її конкурентним потенціалом, а не залежить від централізовано прийнятих галузевих рішень. Кожна територія має можливості оцінити свої конкурентні позиції з метою сприяння залученню до здійснення програм територіальної організації та розміщення продуктивних сил. Підприємницький капітал має перевагу спрямовуватися в ті території, а також сфери діяльності, де присутні кращі можливості для розміщення конкурентоспроможного виробництва та організації прибуткового бізнесу.

Систематизовано факторний та інтегральний підходи до оцінки відносної конкурентоспроможності територій. Інтегральна оцінка переважно базується на оцінці основних показників території, що відображають її економічний розвиток (інноваційна та інвестиційна діяльність, розвиток ринків), природно-екологічний потенціал (площа, викиди забруднюючих речовин в атмосферу, наявність природних ресурсів), демографічний стан (чисельність населення, середній вік населення, рівень зайнятості, середня заробітна платня) та інші аспекти.

Для оцінювання конкурентоспроможності та конкурентного потенціалу території з метою розроблення заходів її підвищення пропонується використовувати інтегровану методику, що складається із таких етапів: 1) використання методики індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК) та Індексу рівня життя населення (ІРЖН) чи Індексу людського розвитку (ІЛР) для оцінювання фактичної конкурентоспроможності території; 2) факторний аналіз конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку території (PEST- та SWOT-аналіз) для визначення перспективних напрямків її розвитку; визначення та відбір цілей і завдань підвищення конкурентного потенціалу території. Узагальнено алгоритм розроблення та впровадження програми підвищення конкурентного потенціалу території.

У третьому розділі **«Сучасні тенденції розвитку підприємництва в системі забезпечення конкурентного розвитку територій»** здійснено глобальні порівняння та визначено національні особливості розвитку бізнесу в Україні, проведена регіональна оцінка тенденцій розвитку бізнесу, охарактеризовано економічний механізм трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій.

Досліджено, що в Україні існує певний негативний досвід щодо забезпечення справедливих умов ведення бізнесу. Попередній досвід розвитку підприємництва є свідченням наявності істотних перешкод у вигляді корупції, несправедливої системи оподаткування та контролю, що значно обмежувало свободу підприємницької діяльності. Дуже часто незначні спроби реформування носили декларативний характер і не давали позитивних результатів. Ситуація із розвитком підприємництва в Україні почала змінюватися у кращу сторону із схваленням у 2015 році Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», вектор розвитку якої передбачав ряд структурних реформ, які мали забезпечити в цілому макроекономічну стабільність та, зокрема, сприятливі умови для підприємницької діяльності та прозору податкову систему.

У контексті дослідження національних особливостей трансформації бізнес процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій досліджено динаміку наступних глобальних індексів:

1. Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК, англ. The Global Competitiveness Index).
2. Індекс легкості ведення бізнесу (ІЛБ, англ. Ease of Doing Business Index)

3. Індекс процвітання країн світу (ІП, англ. The Legatum Prosperity Index).

За період 2014-2019 роки Україна покращила свої позиції тільки у рейтингу Індeksu легкості ведення бізнесу, за яким у 2014 році Україна посідала 116 позицію, а у 2019 році піднялася на 71 місце. У рейтингах конкурентоспроможності та процвітання позиція України дещо погіршилася. За індексом конкурентоспроможності у 2014 році Україна займала 76 місце, а у 2019 році опустилася на 85 місце. За індексом процвітання у 2014 році Україна займала 61 місце, а у 2019 році опустилася на 96 місце.

Індекс легкості ведення бізнесу виступає певним сигналом для інвесторів щодо вибору країни для вкладання коштів та ведення бізнесу. Інвесторів завжди цікавить не тільки наскільки просто можливо організувати ведення бізнесу, а і наскільки прозорими є умови конкуренції та чи не надмірним є втручання держави і владних структур у процеси ведення бізнесу. Рівень підприємницької активності пов'язаний із рівнем корупції в країні: чим нижче рівень корупції, тим вище рівень підприємницької активності. Крім того розвиток бізнесу позитивно впливає на рівень життя населення за рахунок створення робочих місць та забезпечення доходів населення. З іншого боку, індекс легкості ведення бізнесу виступає сигналом для владних структур країни та окремих її територій щодо розробки необхідних заходів для поліпшення умов ведення бізнесу, для покращення рівня життя населення та для забезпечення ефективності економічного розвитку країни чи території.

Незважаючи на певну позитивну динаміку щодо умов ведення бізнесу в Україні, у порівнянні із країнами сусідами позиція України за рейтингом ІЛБ залишається найгіршою. Україна відстає від Росії на 36 позицій, а від Болгарії – на 3 позиції у рейтингу легкості ведення бізнесу. Порівняння позиції України із країнами сусідами у рейтингу легкості ведення бізнесу дає підстави стверджувати про нагальну необхідність розробки заходів щодо покращення умов ведення бізнесу, зокрема: спрощення системи сплати податків та забезпечення кредитної підтримки для малого і середнього бізнесу, спрощення системи закриття підприємств-банкрутів, покращення умов підключення до електропостачання тощо. Прийняття відповідних заходів окрім покращення умов ведення бізнесу дасть змогу вивести із тіні значний обсяг фінансових ресурсів.

Для забезпечення можливостей розвитку бізнесу і виходу його із тіньової сфери важливим є не тільки збільшення безготівкових розрахунків, а і встановлення податкових пільг. Адже вихід бізнесу із сфери тіньової економіки забезпечить, у свою чергу, приріст надходжень до місцевих та Державного бюджету. Для областей, у яких слабо розвинена промисловість, низький виробничий та ресурсний потенціал, в якості рушійної сили економічного розвитку може слугувати малий та середній бізнес (МСБ). Акцент на розвитку малого та середнього бізнесу в таких регіонах може допомогти вирішити низку не тільки економічних, а і соціальних проблем.

Найпростішим та найлегшим для започаткування є малий та мікро бізнес. У різних регіонах України внутрішні чинники розвитку малого бізнесу можуть відрізнятися, проте зовнішнє середовище – однакове. Саме тому доцільно

враховувати особливості зовнішнього середовища розвитку малого бізнесу у регіонах, яке проаналізовано за допомогою PEST-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

PEST-аналіз зовнішнього середовища розвитку МСБ у регіонах

Політичні аспекти		Економічні аспекти	
Негативні	Позитивні	Негативні	Позитивні
1. Недосконалість нормативно-правового регулювання сфери ведення МСБ	1. Історично накопичена база та досвід нормативно-правового регулювання МСБ	1. Низький рівень платоспроможності населення та значні коливання кон'юктури ринку.	1. Тенденція зростання ВВП та ВРП в абсолютному вираженні
2. Недосконала система місцевого регулювання МСБ	2. Національна та територіальні програми підтримки розвитку МСБ	2. Низький рівень інвестиційної спроможності та інвестиційної привабливості 2. Зростання вартості енергетичних ресурсів 3. Високі рівні відсоткових ставок за кредитні ресурси 4. Зростання безробіття у зв'язку з кризою Covid-19	2. Відносно низький півень інфляції 3. Відносно стабільний курс валют
Соціальні аспекти		Науково-технологічні аспекти	
Негативні	Позитивні	Негативні	Позитивні
1. Демографічна криза: різке зменшення народжуваності, збільшення смертності і відсутність природного приросту; ... інтенсифікація міграційних процесів 2. Дисбаланс попиту і пропозиції на ринку праці 3. Низький рівень доходів населення	1. Значний кадровий потенціал 2. Наявність соціальних програм захисту 3. Розвиток інфраструктури	1. Низький рівень інноваційності: незначна частка підприємств, що займаються інноваціями та випускають інноваційну продукцію 2. Недосконала система фінансування витрат на інновації	1. Наявність державної програми дерегуляції та розвитку підприємництва 2. Орієнтованість на інноваційність та сталість

PEST-аналіз зовнішнього середовища розвитку МСБ у регіонах не враховує екологічних аспектів. Тому, незважаючи на загальну орієнтованість національної економіки на сталий розвиток, доцільним для бізнесу має стати дотримання вимоги забезпечення екологічної безпеки, що у свою чергу забезпечить можливість задоволення потреб не тільки для теперішніх, а і для майбутніх поколінь.

В напрямку забезпечення екологічної безпеки необхідним є забезпечення

моніторингу за рівнями: викидів та скидів забруднюючих речовин, родючістю сільськогосподарських земель тощо. Крім того має бути нормативно закріплено покарання за порушення вимог екологічності щодо ведення бізнесу. Грошові надходження до бюджетів територіальних громад від штрафних санкцій за неекологічний спосіб ведення бізнесу можуть бути використані для розвитку громад та створення сміттєпереробних заводів.

Значної уваги і нагального вирішення на рівні регіонів та окремих територіальних громад потребує проблема зі сміттям, адже в Україні накопичено понад 50 мільйонів кубометрів відходів більшість з яких не підлягають переробці, а просто знаходяться на сміттєзвалищах та полігонах. Рівень твердих побутових відходів у розрахунку на кожного мешканця тільки зростає з року у рік. В напрямі вирішення проблеми зі сміттям в Україні доцільно використати досвід європейських країн, зокрема досвід Швеції стосовно переробки сміття на паливо та сировину для виробництва й досвід Британії стосовно переробки харчових відходів на енергію за допомогою технології анаеробного розщеплення.

Рис. 1. Економічний механізм трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій

Під економічним механізмом трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій слід розуміти складну систему впливу на функціонування бізнесу, яка охоплює формальне та неформальне інституційне забезпечення із врахуванням місцевих традицій та пріоритетів, нормативно-правове регулювання, економічні інструменти (інвестиції, інновації, податки, реформи (дерегуляція підприємництва, реформа

судочинства, програма посиленої боротьби з корупцією), програми підтримки бізнесу) у поєднанні з факторами впливу (інтернаціоналізація та глобалізація, безпека на міжнародному рівні, екологічні проблеми, національні економічні особливості тощо) та контролем за підвищенням рівня індикаторами легкості ведення бізнесу.

У четвертому розділі **«Конкурентоспроможність регіонів у контексті процесного підходу»** проаналізовано моделі конкурентоспроможності регіонів з позиції бізнес-орієнтованого підходу, здійснено оцінку конкурентоспроможності регіонів у контексті забезпечення базових умов для ефективного функціонування бізнес-процесів, здійснено конкурентний аналіз ефективності трансформаційних процесів у регіонах України.

Визначено, що управління територіальним (регіональним) розвитком, що дозволить досягнути комплексної мети, а саме збалансованого використання ресурсів та зростання конкурентоспроможності територій і забезпечення їх сталого розвитку потребує модернізації самої концепції публічного управління на засадах проектного бізнес-орієнтованого підходу.

Проектний бізнес-орієнтований підхід до управління на даному етапі не зазнав широкого застосування в теорії та практиці регіонального управління. Проте, в умовах поступового відходження від соціально-орієнтованих планових механізмів управління до ринково-орієнтованих засад в реалізації державних функцій (освіта, медицина, ЖКГ, наука, енергопостачання) та інших сферах соціального-економічного середовища, постає завдання щодо розроблення методичного інструментарію та впровадження комплексних бізнес-моделей управління територіями, орієнтованих на забезпечення високих соціально-економічних результатів та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

Доведено, що поняття проектного менеджменту та процесного бізнес-орієнтованого підходу до управління територіями не є тотожними, а їх відмінність полягає у ролі кожного з наведених понять в регіональному управлінні. Так, процесний підхід дослідженні визначається як загальна концепція розглядання господарства регіону з позиції визначених бізнес-процесів, їх організації та співіснування у просторі, часі й інших вимірах управлінської діяльності. Проектний менеджмент у цьому сенсі виступає інструментом економічного, техніко-технологічного, та ресурсного обґрунтування бізнес-процесів, що орієнтовані на досягнення чітко визначеної цілі розвитку території. При цьому, проект, як і бізнес-процес, характеризується певними визначеними у часі, наділеними певними ресурсами та визначеними у показниках і термінах етапами, що спрямовані на перетворення «входів» (ідеї, ресурси, технології) на «виходи» (чітко визначені цілі, параметри створюваного об'єкту чи системи). Від бізнес-процесів проект відрізняється закінченням у разі досягнення запланованої мети, а бізнес-процес постійно повторюється, зазнаючи незначних змін в процесі удосконалення чи адаптації.

У контексті процесного підходу регіон або територія може розглядатися як відкрита операційна система, що включає у себе певну кількість внутрішніх процесів, які необхідні для забезпечення її життєдіяльності та підтримки

необхідних параметрів розвитку шляхом цілеспрямованого перетворення «входів» на «виходи», що визначені в у відповідних показниках. Рівень узгодженості, якості та раціональності технологій реалізації процесів впливають на кінцеві параметри системи, серед яких ключовими є: економічна, соціальна та екологічна ефективність, що в цілому визначають конкурентний статус системи та її позиції у відповідному середовищі.

Графічне зображення бізнес-процесів регіону наведено на рис. 2.

Рис. 2. Структурно-ієрархічна модель бізнес-процесів життєдіяльності та розвитку територій

Варто також зазначити, що наведена ієрархія бізнес-процесів є дуже узагальненим їх поділом за визначеною ознакою і може бути розширена аж до рівня окремих стадій або операцій. Із переходом на кожен наступний рівень деталізації втрачається універсальність схеми та розширюється спеціалізація під окрему галузь чи вид діяльності. Надалі пропонується модель може бути розширена у відповідності до специфіки та структури господарства будь-якого регіону чи адміністративно-територіального утворення.

Важливою передумовою і, водночас, ціллю розвитку територій в сучасних умовах є забезпечення високого рівня конкурентоспроможності. Значення конкурентоспроможності територій зростає у світлі поступової імплементації ринкових умов у сферу регіонального управління та реалізації

сучасних реформ. Це пояснюється рядом обставин:

- зростає мобільність ресурсів (зокрема капіталу та робочої сили), що сприяє переміщенню їх на території з кращими для розвитку бізнесу та людини умовами;
- обмеженість та поступове скорочення ролі держави у якості традиційного «вирівнювача» соціально-економічного розвитку територій;
- розширення прав та повноважень місцевих органів управління та самоврядування щодо формування моделей ендogenous розвитку територій та підвищення фінансової мотивації для розвитку бізнесу на місцях з боку органів публічного управління;
- розширення відповідальності місцевих органів влади та рівень економічного та людського розвитку, що спонукає до пошуку ефективних моделей розвитку територій та залучення інвестицій.

Запропоновано спрощену модель функціонування територіальних соціально-економічних утворень та складові оцінки їх конкурентоспроможності з позиції процесного підходу.

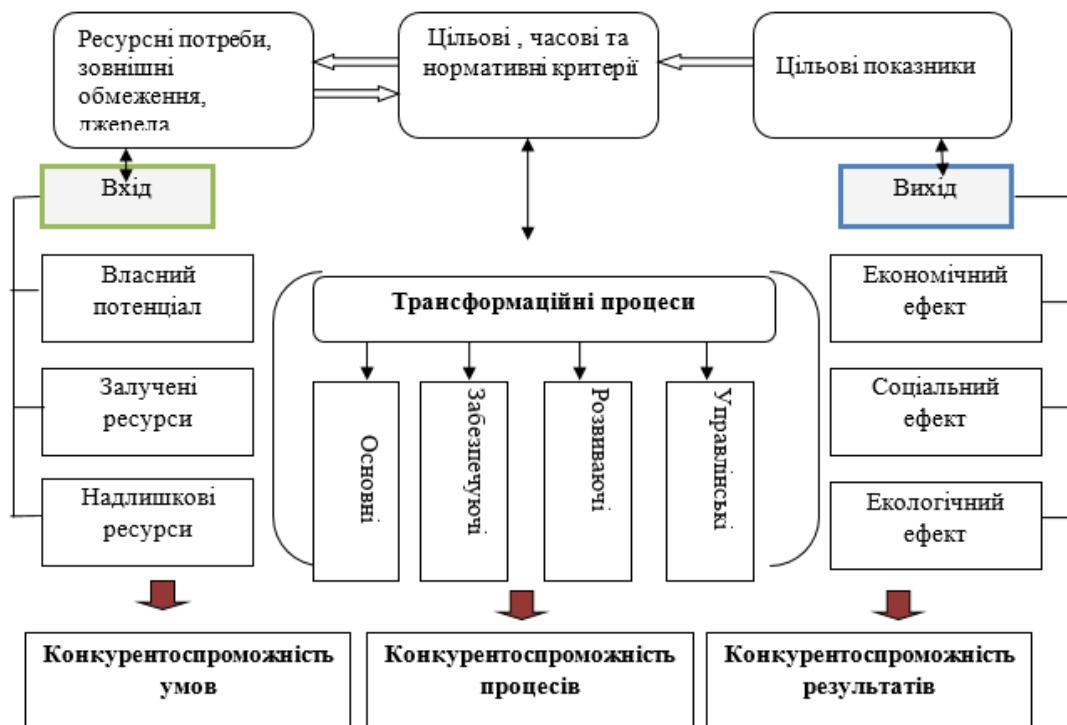

Рис. 3. Спрощена модель процесного підходу до функціонування та оцінки конкурентоспроможності територій

Відповідно до даної моделі, конкурентоспроможність території (регіону, ОТГ тощо) визначається за 3 процесними ознаками, а саме:

- 1) Конкурентоспроможність умов – характеризується сукупністю чинників, що визначають рівень привабливості території з точки зору суб'єкта оцінки (населення, бізнес, інвестор, держава) й у загальному визначається наявним потенціалом території, окремі параметри та складові якого є важливими для визначеного суб'єкта, що планує здійснювати на даній території певну діяльність;

2) Конкурентоспроможність процесів – рівень розвитку, динамічності, пропорційності та продуктивності трансформаційних процесів на територіях, що виступають об’єктом оцінювання конкурентоспроможності;

3) Конкурентоспроможність результатів – ефективність бізнес-процесів на території з точки зору співвідношення витрат та отриманих результатів за визначеними суб’єктом оцінювання складовими.

Таким чином, бізнес-орієнтований підхід до оцінювання конкурентоспроможності територій орієнтується на технологічний розподіл процесів функціонування і розвитку територій на окремі складові, що наближені до життєвого циклу соціально-економічних систем, їх декомпозицію та оцінку ефективності як кожного процесу окремо, так і в їх співвідношенні, що відображається на кінцевих результатах функціонування системи в цілому та формуванні відповідних конкурентних переваг. Такий підхід дозволить виявити та посилити «слабкі елементи», переформатувати окремі процеси, створити нові ефективні зв’язки, що в цілому сприятиме підвищенню конкурентоздатності територій.

Умовно конкурентоспроможність системи з точки зору процесного підходу запропоновано розглядати згідно наступної моделі:

Рис. 4. Складові оцінки конкурентоспроможності територій згідно процесного підходу

Для визначення інвестиційної конкурентоспроможності території обрана методика рейтингового підходу що дозволяє поєднувати кількісні та якісні показники оцінки та зводити їх до єдиної 10-тибальної шкали. Основні етапи та математичний інструментарій оцінки інвестиційної конкурентоспроможності територій наведено на рис. 5.

Проведений багатокритеріальний аналіз конкурентоспроможності регіонів за принципом процесного підходу показав, що кожний регіон України має свої конкурентні переваги та недоліки, що необхідно враховувати при

формуванні стратегій розвитку регіону. Про це свідчать отримані кінцеві оцінки величина яких суттєво не відрізняється у регіонах, проте відрізняється структура.

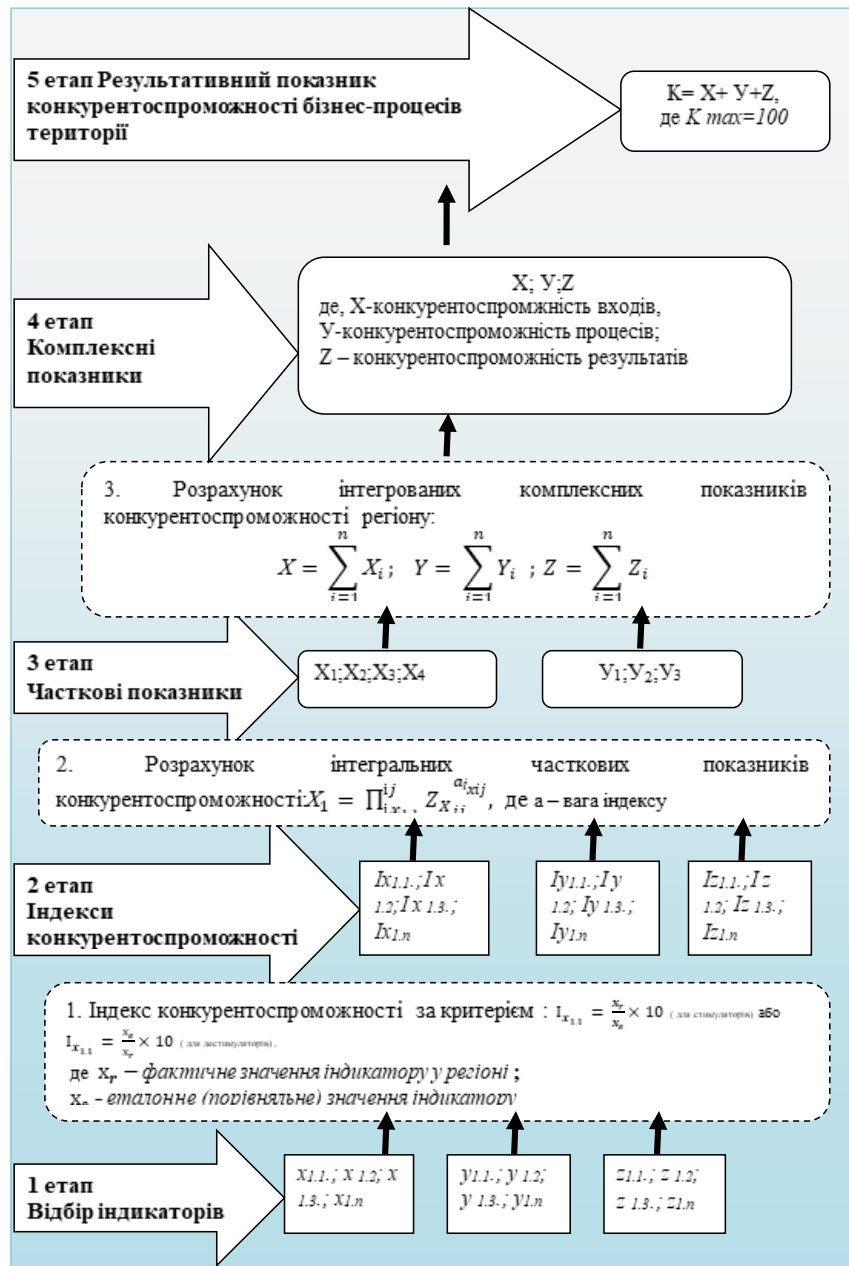

Рис. 5. Алгоритм оцінки конкурентоспроможності бізнес-процесів території

Отримані дані як по одиничним так і комплексним критеріями є корисними при формуванні насамперед інвестиційної стратегії регіону, оскільки оцінка конкурентоспроможності здійснювалася переважно з позицій потенційних інвесторів та суб'єктів бізнесу. Разом з цим, у роботі присутній високий рівень абстрагування, тобто не враховуються специфічні особливості ресурсного забезпечення, розміщення продуктивних сил, розміщення регіону відносно ринків збуту тощо. У цьому аспекті, більш інформативним був би конкурентний аналіз сфокусований на оцінці конкурентоспроможності з

позицій розвитку визначених видів економічної діяльності, або у контексті просторового розвитку територій. Результати розрахунків та відповідний рейтинг регіонів наведено на рис. 6.

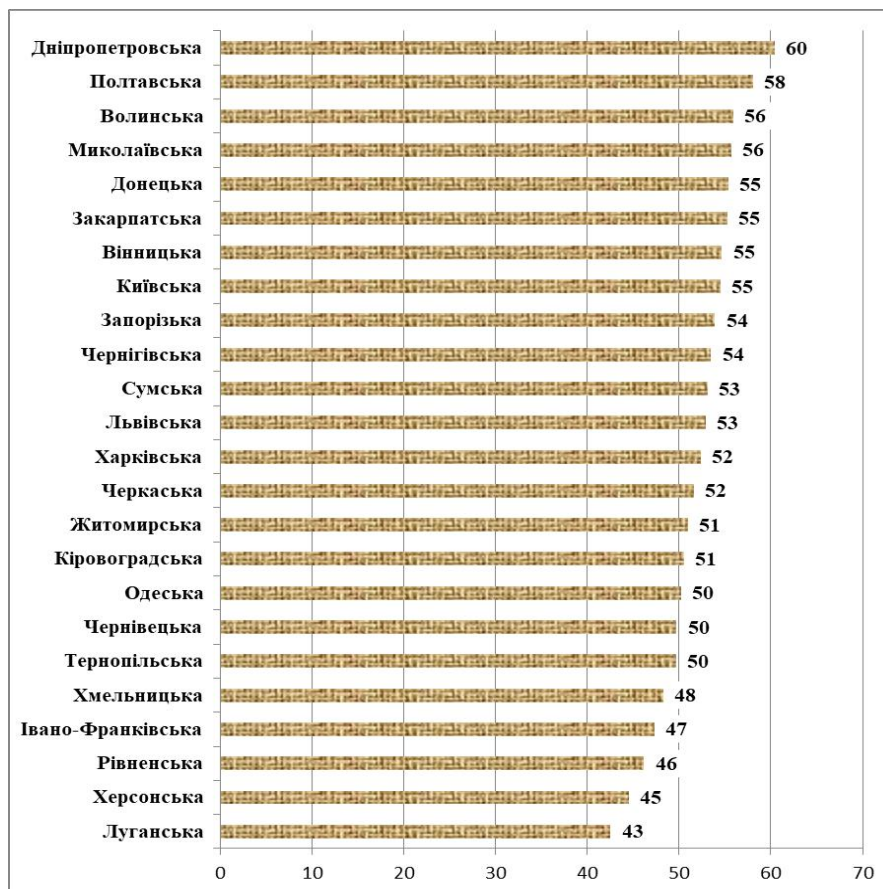

Рис. 6. Рейтинг конкурентоспроможності регіонів України з позицій процесного підходу

Отримані результати проведеного дослідження можуть використовуватися в якості інформаційної основи для подальших перспективних досліджень в напрямі розроблення рекомендацій щодо оптимізації бізнес-процесів у регіонах для підвищення їх конкурентоспроможності, а пропоновані методичні підходи можуть бути застосовані для оцінювання конкурентоспроможності територіальних операційних систем, у тому числі на локальному рівні (наприклад ОТГ чи муніципалітети) для визначення їх інвестиційної привабливості та оптимізації окремих бізнес-процесів чи їх складових.

У п'ятому розділі «**Напрямки та інструменти забезпечення конкурентного розвитку територій в умовах сучасних трансформацій**» досліджено зарубіжний досвід управління конкурентним розвитком територій, визначено стратегічні орієнтири підвищення конкурентоспроможності територій та оптимізації бізнес-моделі розвитку Херсонської області, окреслено концептуальні засади формування конкурентної стратегії регіону на основі раціональної просторово-секторальної організації бізнес-процесів.

Для удосконалення підходів до галузевого та просторового планування і розроблення стратегій соціально-економічного розвитку регіонів й окремих територій на середньострокову перспективу запропоновано модель визначення точок економічного зростання, які здійснюють суттєвий вплив на економічне забезпечення та людський розвиток регіону із урахуванням структурних трансформацій.

Першим етапом формування стратегії конкурентного розвитку регіону є секторально-структурний аналіз економіки, результати якого дозволять окреслити пріоритетні з точки зору забезпечення економічного та соціального розвитку у середньостроковій перспективі види економічної діяльності.

З огляду на необхідність підтримки збалансованого розвитку території, ключові бізнес-процеси регіону теоретично повинні сприяти водночас економічному зростанню, що дозволить наповнювати місцеві бюджети та людському розвитку, як одній з пріоритетних цілей регіональної політики. У зв'язку з цим, для окреслення середньострокових пріоритетів секторальної політики запропоновано такі критерії:

1) Економічний потенціал бізнесу, що визначає частку виду економічної діяльності в структурі господарства регіону (території) з позиції валової доданої вартості та інвестицій, скориговану на темпи приросту відносно попереднього періоду та прибуткову спроможність бізнесу на даній території.

2) Соціальний потенціал бізнесу, що визначає його роль у забезпеченні зайнятості та доходів населення у регіоні.

За результатами проведених розрахунків можна побудувати матрицю бізнес-пріоритетів регіону, що дозволяє ранжувати види економічної діяльності у відповідності до пріоритетів соціального чи економічного розвитку та розробляти відповідні стратегії державної та регіональної підтримки. Поділ матриці на сектори можна здійснювати на основі середнього значення, що визначається із показників вибірки.

Залежно від сектору матриці, в яку потрапили види економічної діяльності чи окремі бізнеси запропоновано відповідну диференційовану регіональну стратегію, що поєднує елементи державного регулювання, економічного стимулювання, адміністрування ресурсів та маркетингових заходів для забезпечення конкурентоспроможного розвитку в регіоні.

Апробацію даної моделі здійснено на прикладі Херсонської області. Вибір зумовлений тим, що проведена у другому розділі оцінка конкурентоспроможності регіонів України у контексті процесного підходу показала, що одним з аутсайдерів поміж регіонів з позиції організації бізнес-процесів є саме ця область.

Використовуючи результати аналізу можна побудувати матрицю бізнес-пріоритетів регіону та визначити стратегічні орієнтири регіональної галузевої політики, приймаючи при цьому умову, що показники економічного та соціального потенціалу виступатимуть координатами виду економічної діяльності на матриці, а поділ матриці на сектори здійснюватиметься на основі середнього значення по кожному критерію. Матриця бізнес-пріоритетів Херсонської області станом на 2019 рік представлена на рис. 7.

За результатами проведених розрахунків до стратегічного фокусу регіону потрапили сільське господарство та промисловість. Це основні життєзабезпечуючі галузі розвитку Херсонської області, що потребують підтримки регіональних органів, залучення інвестицій у модернізацію технологій. Важливим чинником розвитку даних видів економічної діяльності є створення умов для їх поступової інтеграції, зокрема пріоритетного розвитку галузей харчової промисловості, що спеціалізуються на більш поглибленій переробці сільськогосподарської продукції та продукції рибного господарства, будівництво та модернізація виробничої інфраструктури для сільського господарства та переробної промисловості, розвиток машинобудування, окрема виробництво сільськогосподарської техніки, запасних частин тощо та у перспективі хімічної промисловості, зокрема добрив.

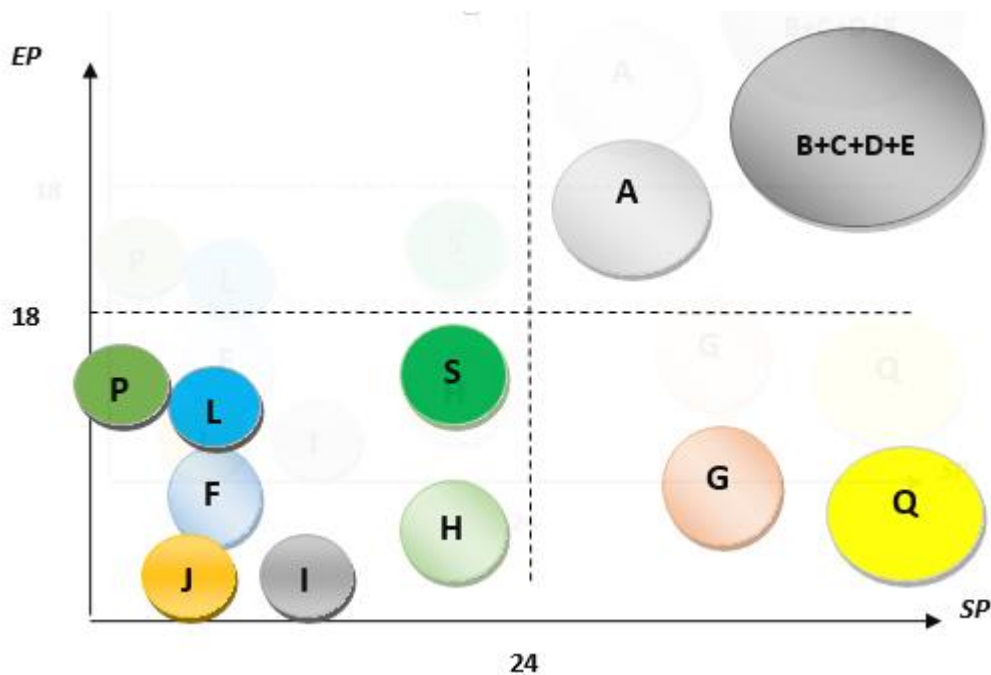

Рис. 7. Матриця бізнес-пріоритетів Херсонської області

Результати аналізу дозволили визначити базові види економічної діяльності Херсонської області та диференційовані стратегії їх розвитку на рівні регіону. Разом з цим, варто зазначити, що забезпечення конкурентного розвитку територій Херсонської області потребує не тільки оптимізації регіональної стратегії у секторальному плані, а також оптимальне територіальне розміщення видів економічної діяльності відносно споживчих ринків, інфраструктури, ресурсів та людського потенціалу. Це потребує більш детального аналізу економічного потенціалу кожної територіальної громади, виявлення точок зростання, «бізнес прогалів» та формування ефективних партнерських зв'язків з іншими громадами регіону або суміжних областей.

Актуальними напрямками в аспекті заповнення бізнес-прогалів регіону та його окремих територій є виробництво альтернативних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової. У цьому аспекті потенціал області є одним з найвищих в Україні. Будівництво вітрових та сонячних електростанцій створює

суттєві конкурентні переваги для економіки як регіону в цілому, так і окремих виробництв та територій.

Важливим елементом удосконалення бізнес-моделей громад є впровадження видів бізнесу по сортуванню і утилізації відходів, що сприятиме досягненню цілей сталого розвитку територій, створенню додаткових робочих місць у регіоні та матиме позитивний вплив на розвиток інших бізнесів зокрема у сфері переробної промисловості та рекреації. Не менш важливим стратегічним напрямком розвитку регіону є туристично-рекреаційна сфера.

Проведений аналіз дозволив виділити основні аспекти конкурентного розвитку територій (територіальних громад) Херсонської області у контексті оптимізації територіальних бізнес-моделей на основі стратегічного галузевого компонування основних, забезпечуючи та допоміжних бізнес-процесів за принципом синергетичної взаємодії, спільного використання ресурсів території та ефективних зв'язків.

У загальному концептуальна модель формування конкурентної стратегії розвитку регіону наведена на рис. 8.

Рис.8. Концептуальні засади формування конкурентної стратегії регіону на основі раціональної просторово-секторальної організації бізнес-процесів

Дослідження зарубіжного досвіду а також аналіз основних векторів розвитку національної економіки на період до 2030 року, дозволило виділити

основні стратегічні напрямки покращення бізнес-клімату регіонів, що в сукупності опосередковано сприятимуть зростанню конкурентоспроможності на регіональному рівні та рівні об'єднаних територіальних громад (рис. 9.).

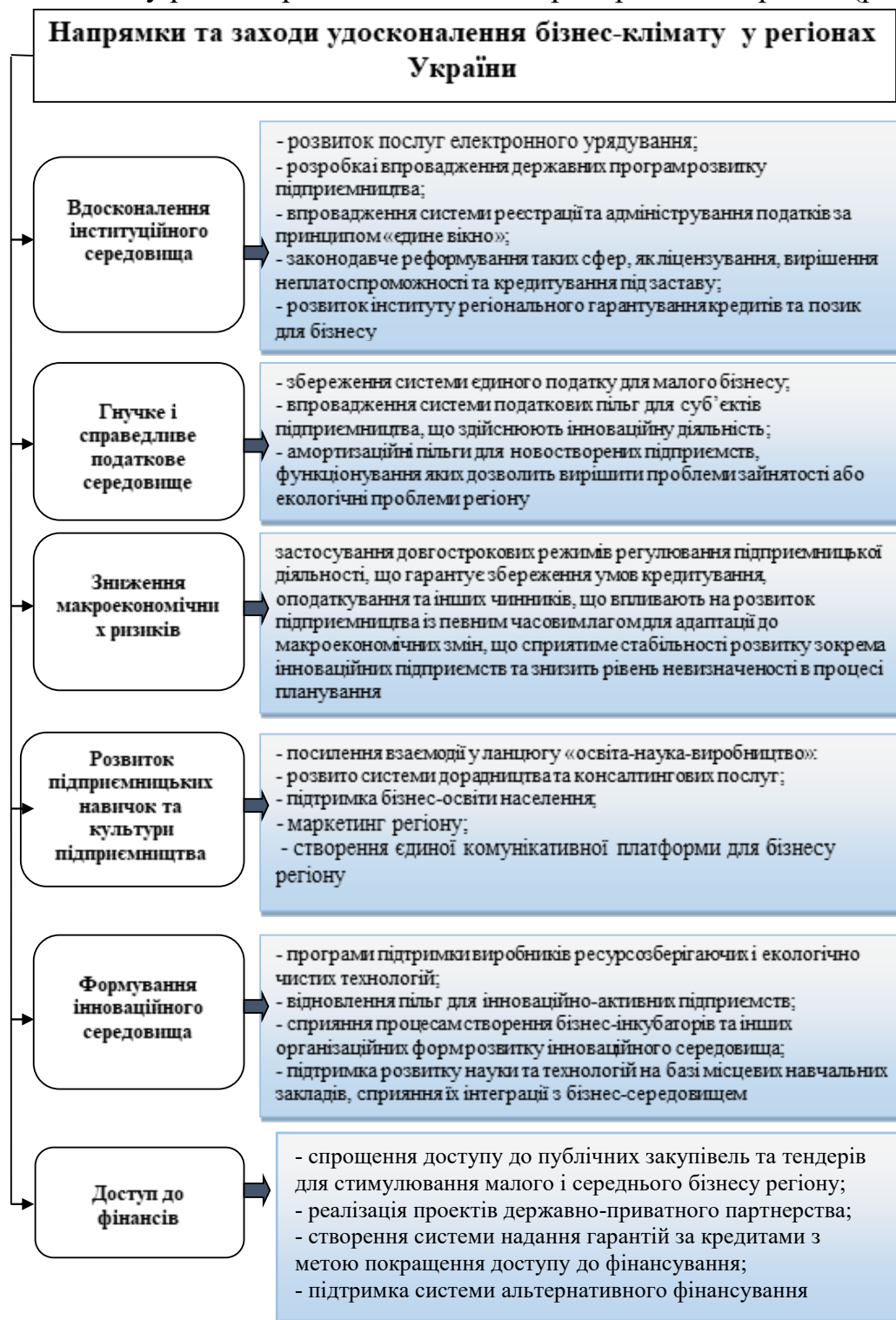

Рис. 9. Напрямки та заходи удосконалення бізнес-клімату у регіонах України

На основі представлених напрямків можна систематизувати основні організаційно-економічні механізми, що сприятимуть трансформації бізнес-

процесів у контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів та формування дієвих бізнес моделей розвитку територіальних економічних систем з виділенням таких складових: інституційні, економічні, регуляторні, інформаційно-просвітицькі, адаптаційні.

ВИСНОВКИ

У дослідженні викладено теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації щодо трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій. Сформовано висновки теоретико-методичного та науково-прикладного характеру відповідно до поставленої мети, а саме:

1. Визначено, що бізнес-процес – це низка взаємозв'язаних видів діяльності, яка перетворює входи (замовлення та продукти) і виходи (продукти або послуги) в заданому інтервалі часу для досягнення конкретної мети. Відмінною особливістю бізнес-процесу від простого процесу є його бізнес-спрямованість, тобто відображення господарської діяльності суб'єкта, результатом якої зазвичай є отримання прибутку (вигоди). Для забезпечення конкурентного розвитку території необхідно постійно розвивати систему управління бізнес-процесами, забезпечуючи швидке реагування на зміни бізнес-середовища, позитивне використання накопичених знань, знаходження неординарних рішень відповідно до зміни ситуації і координації діяльності всіх зацікавлених сторін.

2. Встановлено, що різноманітність підходів до оцінки конкурентного потенціалу територій обумовлюється різними цілями, які ставляться під час оцінки. Розвиток підходів відбувався відповідно до трансформаційних процесів: якщо більш ранні періоди характеризувались наявністю в системі показників факторів індустріального розвитку, то останнім часом спостерігається домінування таких параметрів, як «рівень життя населення», «інформаційні та управлінські технології», «бізнес-процеси». У ході дослідження основні підходи було об'єднано в шість груп: підхід, заснований на трудових параметрах; підхід, заснований на використанні показників соціально-економічного розвитку територій; підхід, заснований на факторах формування конкурентоздатності територій; кваліметричний підхід; програмно-цільовий підхід; кластерний підхід. Застосування в рамках підходів інструментарію стратегічного планування дозволяє отримати додаткову інформацію, яка надає нові можливості щодо управління конкурентоздатністю територій.

3. Визначено, що глобалізаційні процеси сприяють формування загальносвітових тенденцій економічного розвитку підприємництва в системі забезпечення конкурентного розвитку територій. Наявність глобального економічного простору із своєю кон'юнктурою та взаємозв'язками для слаборозвинених територій може слугувати поштовхом до економічного розвитку за рахунок притоку іноземних інвестицій, а може, навпаки, посилити залежність слаборозвинених територій від розвинених країн за рахунок

привласнення частки додаткового продукту виробленого із ресурсів слаборозвинених країн. Крім того, часто заможна еліта та бізнес слаборозвинених країн не хоче вкладати свої капітали зароблені на міжнародній торгівлі й співпраці у розвиток своєї країни, а вивозить їх і вкладає в економіку розвинених держав світу. Таким чином, у процесів глобалізації існують як позитивні, так і негативні наслідки для розвитку підприємництва у країнах із слабо розвинутою економікою. За період 2014-2019 роки Україна покращила свої позиції тільки у рейтингу Індексу легкості ведення бізнесу, за яким у 2014 році Україна посідала 116 позицію, а у 2019 році піднялася на 71 місце, а у 2020 році – на 64 місце. У рейтингах конкурентоспроможності та процвітання позиція України дещо погіршилася. За індексом конкурентоспроможності у 2014 році Україна займала 76 місце, а у 2019 році опустилася на 85 місце. За індексом процвітання у 2014 році Україна займала 61 місце, а у 2019 році опустилася на 96 місце. Порівняння позиції України із країнами сусідами у рейтингу легкості ведення бізнесу дає підстави стверджувати про нагальну необхідність розробки заходів щодо покращення умов ведення бізнесу, зокрема: спрощення системи сплати податків та забезпечення кредитної підтримки для малого і середнього бізнесу, спрощення системи закриття підприємств-банкрутів, покращення умов підключення до електропостачання тощо. Прийняття відповідних заходів окрім покращення умов ведення бізнесу дасть змогу вивести із тіні значний обсяг фінансових ресурсів.

4. Досліджено, що за роки незалежності в Україні сформувалися основні економічні тренди, що стосуються розвитку підприємницької діяльності та бізнесу. Моніторинг таких закономірностей, дослідження методів, інструментів та факторів впливу, що визначають основні вектори трансформації бізнес-процесів дозволяють передбачити та спланувати необхідні зміни для забезпечення конкурентного розвитку на локальному та територіальному рівнях. Враховуючи існуючі підходи до визначення категорії «економічний механізм» та особливості розвитку бізнесу в Україні та її регіонах, визначено поняття економічного механізму трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій як складну систему впливу на функціонування бізнесу, яка охоплює формальне та неформальне інституційне забезпечення із врахуванням місцевих традицій та пріоритетів, нормативно-правове регулювання, економічні інструменти (інвестиції, податки, реформи (дерегуляція підприємництва, реформа судочинства, програма посиленої боротьби з корупцією), програми підтримки бізнесу) у поєднанні з факторами впливу (інтернаціоналізація та глобалізація, безпека на міжнародному рівні, екологічні проблеми, національні економічні особливості) та контролем за підвищенням рівня індикаторами легкості ведення бізнесу.

5. Досліджено, що значної уваги і нагального вирішення на рівні регіонів та окремих територіальних громад потребує проблема зі сміттям, адже в Україні накопичено понад 50 мільйонів кубометрів відходів більшість з яких не підлягають переробці, а просто знаходяться на сміттєзвалищах та полігонах. Рівень твердих побутових відходів у розрахунку на кожного мешканця тільки

зростає з року у рік. В напрямі вирішення проблеми зі сміттям в Україні доцільно використати досвід європейських країн, зокрема досвід Швеції стосовно переробки сміття на паливо та сировину для виробництва й досвід Британії стосовно переробки харчових відходів на енергію за допомогою технології анаеробного розщеплення. На підставі аналізу зовнішнього середовища для розвитку малого та середнього бізнесу у регіонах доведено доцільність запровадження на рівні територіальних громад вимоги екологічної безпеки для бізнесу. Для цього необхідним є забезпечення моніторингу за рівнями: викидів та скидів забруднюючих речовин, родючістю сільськогосподарських земель тощо. Крім того має бути нормативно закріплено покарання за порушення вимог екологічності щодо ведення бізнесу. Грошові надходження до бюджетів територіальних громад від штрафних санкцій за неекологічний спосіб ведення бізнесу можуть бути використані для розвитку громад та створення сміттєпереробних заводів.

6. Обґрунтовано концептуальні засади оцінки конкурентоспроможності регіонів (територій) у контексті процесного підходу, що передбачає його розгляд як відкритої операційної системи у межах якої здійснюються основні, допоміжні, розвиваючі та управлінські операційні процеси перетворення «вхідних» ресурсів на «виходи», визначені у відповідних кількісних і якісних показниках. Рівень узгодженості, якості та раціональності технологій реалізації процесів впливають на кінцеві параметри системи та її конкурентоспроможність у визначеному середовищі. З цієї позиції процесного підходу конкурентоспроможність території запропоновано визначати за трьома процесними ознаками, а саме: конкурентоспроможність умов, що характеризується сукупністю чинників, які визначають рівень привабливості території з точки зору суб'єкта оцінки, який планує здійснювати на даній території певну діяльність; конкурентоспроможність процесів, що визначає рівень розвитку, динамічності, пропорційності та продуктивності трансформаційних процесів на порівнюваних територіях та конкурентоспроможність результатів, тобто ефективність бізнес-процесів на території з точки зору співвідношення витрат та отриманих результатів за визначеними суб'єктом оцінювання складовими.

7. Запропоновано методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності територій з позиції організації бізнес-процесів на основі розробленого алгоритму, агрегованої системи показників та математичного інструментарію багатокритеріальної порівняльної оцінки, що охоплює три складові, а саме: сприятливості для започаткування бізнесу чи інвестування, продуктивності й різнопланової активності діючих бізнес-процесів та ефективності їх реалізації у контексті забезпечення сталого розвитку територій.. Результати аналізу у 10-бальній шкалі, на кожному етапі оцінки дозволяють визначити конкурентну привабливість територій за встановленими ознаками та окреслити модель конкурентної поведінки як з позиції суб'єктів бізнесу так із позиції органів публічного управління. Використовуючи пропоновані методичні підходи здійснено конкурентний аналіз та визначено рейтинги конкурентоспроможності регіонів України на рівні: індикаторів та комплексних показників на «вході»

функціонування операційних процесів та на «виході» з позиції інвестора. За результатами проведених розрахунків визначено рейтинг конкурентоспроможності регіонів України за 2019 рік з позиції організації бізнес-процесів, що в 100-бальній шкалі відображає рівень відповідності основних складових оцінки еталонному досягненню в регіонах протягом дослідженого періоду. Очолює рейтинг Дніпропетровська область (60 балів із 100), а замикає – Луганська (43 бали). В цілому, рейтинг є відносним, оскільки складений шляхом багатоетапного та багатокритеріального порівняння регіонів й абстрагування від певних специфічних ознак, що можуть бути важливими для окремих суб'єктів оцінки чи з точки зору розвитку галузей. Встановлені в процесі аналізу переваги і недоліки регіонів можуть бути корисними для удосконалення регіональної політики, зокрема в аспекті підвищення інвестиційної привабливості регіонів та формування ефективних бізнес-моделей розвитку територій.

8. Удосконалено підходи до класифікації бізнес-процесів у межах регіональних економічних систем на основі їх групування за такими ознаками: основні бізнес-процеси (забезпечують основні доходи, грошові потоки у регіоні та формують базові умови для людського розвитку); забезпечуючі процеси (створюють умови для ефективного, безперебійного та безпечного протікання основних процесів а також формують необхідні комунікативні зв'язки); процеси розвитку (пов'язані із удосконаленням функціонування основних та забезпечуючи процесів або окремих їх елементів) та управлінські бізнес-процеси, які охоплюють весь комплекс функцій управління на рівні кожного бізнес-процесу й адміністративно-територіальної системи загалом. Наведена класифікація дозволяє впорядковувати трансформаційні процеси у часі та просторі, здійснювати моніторинг ефективності на кожній стадії виконання функцій і робіт у відповідності до визначених цілей розвитку територій, створює передумови для впровадження мережових зв'язків, алгоритмізації процесів із широким застосуванням інформаційних технологій.

9. З огляду на необхідність підтримки збалансованого розвитку територій, ключові бізнес-процеси регіону теоретично повинні сприяти водночас економічному зростанню, що дозволить наповнювати місцеві бюджети та людському розвитку, як одній з пріоритетних цілей регіональної політики. У цьому контексті запропоновано методичні підходи до групування видів економічної діяльності у регіоні відповідно до їх ролі в системі економічної та соціальної безпеки на основі відповідного математичного інструментарію обчислення основних критеріїв, а саме економічного та соціального потенціалу бізнесів. Результати розрахунків дозволяють побудувати матрицю бізнес-пріоритетів регіону, на основі якої визначається відповідна стратегія розвитку галузі, що поєднує елементи державного регулювання, економічного стимулювання, адміністрування ресурсів та маркетингових заходів. На основі запропонованого інструментарію обчислено економічний та соціальний потенціал галузей економіки Херсонської області, що дозволило визначити «стратегічний фокус», основні й допоміжні пріоритети та запропонувати відповідні стратегії їх реалізації. За результатами проведених розрахунків до

стратегічного фокусу регіону потрапили сільське господарство та промисловість. Це основні життєзабезпечуючі галузі розвитку Херсонської області, що потребують підтримки регіональних органів, залучення інвестицій у модернізацію технологій. Важливим чинником розвитку даних видів економічної діяльності є створення умов для їх поступової інтеграції, зокрема пріоритетного розвитку галузей харчової промисловості, що спеціалізуються на більш поглибленій переробці сільськогосподарської продукції та продукції рибного господарства, будівництво та модернізація виробничої інфраструктури для сільського господарства та переробної промисловості, розвиток машинобудування, окрема виробництво сільськогосподарської техніки, запасних частин тощо та у перспективі хімічної промисловості, зокрема добрих.

10. Сучасні підходи до формування і реалізації конкурентних стратегій регіону орієнтовані насамперед на удосконалення та підвищення ефективності використання природних переваг, що формують базис для економічного розвитку територій у середньостроковому періоді та водночас пошуку можливостей для розвитку набутих переваг, що забезпечують конкурентний розвиток територій у довгостроковій стратегічній перспективі. При цьому, набуті переваги є більш гнучкими та піддаються ефективному регулюванню і вдосконаленню та дозволяють забезпечувати не тільки стратегічний розвиток, а й ефективну адаптацію регіонального бізнесу до змінних умов. У цьому контексті виділено основні складові напрямків та заходів удосконалення бізнес-клімату у регіонах (інституційні, економічні, регуляторні, інформаційно-просвітицькі, адаптаційні), вдаль застосування яких сприятиме позитивним бізнес-трансформаціям регіону та підвищення конкурентоспроможності територій. Запропоновано розширити інструментарій стратегічного планування розвитку територій за рахунок нових підходів, а саме форсайтів та смарт-планування.

11. Досліджено особливості регіональної політики, спрямованої на конкурентний розвиток територій у країнах ЄС та окремих країн з розвинутою економікою, що дозволило виділити ключові принципи управління конкурентоспроможністю територій, які в сукупності визначають загальну філософію управління й знаходять відображення у відборі відповідних механізмів та інструментів впливу, а саме: визначення ендогенних активів територій, що можуть стати конкурентними перевагами та фокусування на їх пріоритетному розвитку; орієнтація на інноваційних трансформації економіки територій на засадах смарт-спеціалізації; створення умов для розвитку малого і середнього бізнесу; спрощення доступу до фінансів для малих та середніх підприємств; пріоритетність забезпечення екологічної безпеки та людського розвитку; стимулювання інноваційної активності, накопичення та трансферу знань; розвиток управлінських компетенцій, партисипативне управління; критеріальна визначеність та прозорість розподілу фінансування.

12. Досліджено інноваційний потенціал та готовність економіки Херсонської області до впровадження проектів смарт-спеціалізації у окреслені у стратегії регіону сектори, а саме: переробка сільськогосподарської продукції, медичний туризм та розвиток креативних індустрій. Встановлено, що

найвищий рівень потенціалу у цьому контексті на сьогодні має саме переробка сільськогосподарської продукції, що є традиційним та достатньо розвиненим видом економічної діяльності у регіоні і за результатами проведених досліджень здійснює суттєвий вплив на забезпечення економічної, соціальної та продовольчої безпеки у регіоні та окремих громадах. Розвиток інших пріоритетів потребує додаткових зусиль, суттєвої державної підтримки та розроблення спеціальних стратегій стимулювання бізнесу в цих сферах. На основі проведеного дослідження встановлено, що Херсонська область відноситься до групи регіонів з низьким науково-технічним розвитком. У зв'язку з цим, для реалізації проектів смарт-спеціалізації та підвищення інноваційного рівня економіки в цілому можна запропонувати стратегію заохочення до освоєння знань та підприємницької динаміки, що передбачає: формування інноваційного попиту та культури інновацій, зміцнення синергії між розробками науково-технічних досліджень та виробництвом, інвестиційну підтримку розвитку підприємств, що функціонують в рамках смарт-спеціалізації. Результати проведеного аналізу також дозволили встановити додаткові бізнес-пріоритети регіону, що мають перспективу для розвитку у регіоні на засадах смарт-спеціалізації, дозволять заповнити «бізнес-прогалини» й сприяти вирівнюванню територіальних диспропорцій: виробництво альтернативних джерел енергії (сонячної і вітрової), сортування, утилізація та переробка відходів, розвиток комунікаційних технологій тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, розділи в монографіях:

1. Надточій І.І. Регіональні аспекти управління бізнес-процесами: методологія, моделювання, регламентації. Миколаїв: Іліон, 2020. – 352 с. (20,46 друк. арк.)
2. Nadtochy I., Revenko N., Pulianovych O. Sustainable development of territories: challenges and opportunities: monograph / Ed. by O. Yu. Bobrovska. – Published by International Center for Research, Education and Training. MTÜ. Tallinn, Estonia, 2021. С. 195-208. (0,8 друк. арк., особистий внесок: аналіз інноваційної діяльності підприємств в системі управління сталим розвитком адміністративно-територіальних одиниць 0,4 друк. арк.).
3. Nadtochii Irina, Ohor Hanna. Changing Paradigm in Economic & Management Systems. Volume II. / Ed. By Amit Goel, Teetiana Bochulia. Kherson: Publishing house «OLDI-PLUS», 2020. С. 88-101. (0,9 друк. арк., особистий внесок: аналіз структури та змісту формулювань й трактувань понять «конкуренція», «конкурентоспроможність» 0,6 друк. арк.).
4. Надточій І.І., Руснак А. В. Розвиток підприємництва в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: колективна монографія / Кол. авторів. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. С. 6-10. (0,8 друк. арк. особистий внесок: методи оцінки конкурентоспроможність підприємства 0,4 друк. арк.).
5. Nadtochii Irina, Lomonoova Okana, Lomonoov Anayolii,. Adaptation of

science, education and business to world innovative megatrends: International collective monograph / Ed. By M.M. Lermoshenko. Missouri, USA: Publishing House Science and Innovation Center, LTD, 2018. С. 19-30. (0,7 друк. арк., особистий внесок: аналіз впливу зовнішнього середовища на організацію та проведення наукових досліджень в закладах вищої освіти, на підприємствах (установах) регіону 0,2 друк. арк.).

6. Надточій І.І. Моделювання національних і світогосподарських процесів: методологія побудови і використання моделей з обґрунтування господарських рішень: колективна монографія / Кол. авторів. Миколаїв: СПД Румянцева Г.В., 2016. С. 9-118. (1,1 друк. арк.).

7. Надточій І.І., Лисюк В.М. Конкурентоздатність ринку сокової продукції. Одеса: НАН України, Інститут проблем ринка та еколого-економічних досліджень, 2015. 268 с. (15,6 друк. арк., особистий внесок: обґрунтування теоретичних, методичних та практичних аспектів формування конкурентної стратегії суб'єктів господарювання на ринку сокової продукції – 7,8 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

8. Надточій І.І., Руснак А.В., Ломоносов Д.А. Чинники формування конкурентоспроможності та сталого розвитку морських портів України. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 24-28. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI)*, *Google Академія* (0,26 друк. арк., особистий внесок: аналіз чинників, які обмежують розвиток портів України, дослідження взаємодії портів та місцевих громад – 0,10 друк. арк.).

9. Надточій І.І. Сутнісно-змістова характеристика бізнес-процесів та особливості управління ними. *Вісник ХНАУ*. 2020. № 4. Том 2. С. 3-15. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI)*, *Google Академія*; *Cite Factor Academic Scientific Journals*; *Academic Resource Index ResearchBib* (0,75 друк. арк.).

10. Nadtochii I.I. Transformation of territories and reengineering of business processes as basic management technologies. *Економічні горизонти*. 2020. № 4. С. 33-43. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *ISSN International Center*, *CrossRef*, *Ulrichsweb™ Global Serials Directory*, *WorldCat*, *Dimensions*, *Google Scholar*, *PKP Index*, *Academic Resource Index ResearchBib*, *Open Access Infrastructure for Research in Europe*, *Bielefeld Academic Search Engine*, *Electronic JournalsLibrary*, *Scilit* (Швейцарія) (0,59 друк. арк.).

11. Надточій І.І., Бойко Є.О., Павленко О.П., Сіренко І.В., Ракіпов В.Р. Самоменеджмент лідера публічного управління та місцевого самоврядування в умовах цифрового суспільства *Вісник ХНАУ*. 2020. № 3. С. 3-19. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI)*, *Google Академія*; *Cite Factor Academic Scientific Journals*; *Academic Resource Index ResearchBib* (0,94 друк. арк., особистий внесок:

аналіз різновид цифрових технологій в системі публічного управління регіонами та місцевого самоврядування – 0,18 друк. арк.).

12. Nadtochii I.I. Business process management in the system of competitive development of territories: theoretical aspect. *Економічні горизонти*. 2020. № 3. С. 33-43. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: ISSN International Center, CrossRef, Ulrichsweb™ Global Serials Directory, WorldCat, Dimensions, Google Scholar, PKP Index, Academic Resource Index ResearchBib, Open Access Infrastructure for Research in Europe, Bielefeld Academic Search Engine, Electronic JournalsLibrary, Scilit (0,59 друк. арк.).

13. Надточій І.І., Ракіпов В.Р. Моніторинг конкурентоспроможності трансформаційних процесів у регіонах України. *Вісник ХНАУ*. 2020. № 2. С. 400-414. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: Index Copernicus International (ICI), Google Академія; Cite Factor Academic Scientific Journals; Academic Resource Index ResearchBib (0,88 друк. арк., особистий внесок: аналіз основних показників та індикаторів, які застосовуються при оцінюванні конкурентоспроможності трансформаційних процесів у регіонах – 0,44 друк. арк.).

14. Надточій І.І., Ревенко Н. Г. Факторний аналіз як аналітичний важіль управління прибутком підприємства. *Приазовський економічний вісник: електронний науковий журнал*. 2020. № 2(19). С. 131-135. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: Index Copernicus International (ICI), Google Академія (0,82 друк. арк., особистий внесок: оцінка впливу на формування прибутку обігових коштів, запасів товарно-матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості, власних джерел коштів, короткострокової кредиторської заборгованості та реалізованої продукції в загальній сумі коштів підприємства, що безпосередньо впливає на бізнес-процеси – 0,20 друк. арк.).

15. Надточій І.І., Ракіпов В.Р. Оцінка конкурентоспроможності регіонів з позиції бізнес-орієнтованого підходу: методичні аспекти України. *Вісник ХНАУ*. 2020. № 1. С. 405-415. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: Index Copernicus International (ICI), Google Академія; Cite Factor Academic Scientific Journals; Academic Resource Index ResearchBib (0,88 друк. арк., особистий внесок: аналіз сучасних підходів до управління регіональним розвитком. ефективних моделей державного та регіонального управління – 0,44 друк. арк.).

16. Надточій І.І., Ревенко Н. Г. Управління технологічним розвитком країни як чинник економічного зростання. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 2 (41). С. 77-85. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: Google Scholar, NBUV, Crossref, Open Journal Systems. (0,62 друк. арк., особистий внесок: аналіз стану та проблем формування впливу державного управління на технологічний розвиток виробничих систем – 0,31 друк. арк.).

17. Nadtochii I.I. Features of business development in Ukraine: global comparisons and spatial asymmetries. *Економічні горизонти*. 2019. № 2. С. 114-123. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: ISSN

International Center, CrossRef, Ulrichsweb™ Global Serials Directory, WorldCat, Dimensions, Google Scholar, PKP Index, Academic Resource Index ResearchBib, Open Access Infrastructure for Research in Europe, Bielefeld Academic Search Engine, Electronic JournalsLibrary, Scilit (0,59 друк. арк.).

18. Nadtochii I.I. A regional assessment of trends in business development in Ukraine. *Економічні горизонти*. 2019. № 3. С. 120-130. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *ISSN International Center, CrossRef, Ulrichsweb™ Global Serials Directory, WorldCat, Dimensions, Google Scholar, PKP Index, Academic Resource Index ResearchBib, Open Access Infrastructure for Research in Europe, Bielefeld Academic Search Engine, Electronic JournalsLibrary, Scilit (0,61 друк. арк.).*

19. Надточій І.І., Гриценюк В.В., Руснак А.В. Сутність брендингу та його роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання*. 2019. № 12. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7545>. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI), Google Академія; Cite Factor Academic Scientific Journals; Academic Resource Index ResearchBib (0,62 друк. арк., особистий внесок: аналіз функціональних структурних трансформацій інвестиційного потенціалу– 0,20 друк. арк.)*

20. Nadtochii I., Rusnak A., Kriukova V. Essence and types of risks of investment projects from construction of automotive roads. *Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання*. 2019. № 4. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6980>. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI), Google Академія; Cite Factor Academic Scientific Journals; Academic Resource Index ResearchBib (0,62 друк. арк., особистий внесок: аналіз функціональних структурних трансформацій інвестиційного потенціалу– 0,20 друк. арк.)*

21. Надточій І. І., Ломоносов Д.А. Формування інтегральних структур як важливий напрямок підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 5. С. 59-66. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI), Google Академія (0,37 друк. арк., особистий внесок: визначені передумови створення та функціонування інтегрованих структур в харчовій промисловості України на прикладі підприємств з виробництва соків – 0,30 друк. арк.)*

22. Надточій І.І., Ломоносова О.Е., Ломоносов А.В. Сутність морегосподарської діяльності та класифікація її видів. *Економічний простір*. 2015. № 91. С. 117-130. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Index Copernicus International (ICI), Google Академія (0,80 друк. арк., особистий внесок: аналіз існуючих класифікаційних схем видів морегосподарської діяльності – 0,27 друк. арк.)*

23. Надточій І.І. Методичні основи формування конкурентної стратегії підприємств з випуску соків. *Економічні інновації*. 2013. № 54. С. 159-170. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Google*

Академія (0,68 друк. арк.)

24. Надточій І.І. Метод оцінки конкурентоздатності підприємств з випуску соків. *Економічні інновації*. 2011. № 45. С. 182-189. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: *Google Академія (0,68 друк. арк.)*

Статті в наукових фахових виданнях:

25. Надточій І., Огорь Г. Методичні підходи до діагностики конкурентоспроможності підприємств. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. № 1 (10) С. 15-21. (0,46 друк. арк. особистий внесок: особистий внесок: запропоновані універсальні методи експертних оцінок сильних та слабких сторін підприємств-конкурентів, які діють на одній території – 0,31 друк. арк.)

26. Надточій І., Огорь Г. Методичні підходи до оцінки привабливості ринку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки* 2017. № 2 (9) С. 42-48. (0,37 друк. арк. особистий внесок: аналіз прийомів та методів, які застосовуються для оцінки привабливості ринку – 0,20 друк. арк.)

27. Надточій І.І., Ломоносов Д.А. Визначення внутрішніх цін для господарюючих суб'єктів, що увійшли до інтегрованих структур в АПК. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. Електронне видання*. 2015. № 3. <http://evn.nuos.edu.ua/article/view/44079> (0,5 друк. арк. особистий внесок: Розглянуто метод визначення внутрішніх цін і величини прибутку учасників інтегрованих структур в АПК. Розроблена модель взаємовигідної співпраці учасників інтегрованих структур в АПК – 0,30 друк. арк.)

28. Надточій І.І., Ломоносова О.Е., Ломоносов А.В. Морська діяльність: сутність, особливості та види. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015 №1 (56). С. 229-239. (0,8 друк. арк. особистий внесок: обґрунтовано необхідність уточнення широко використовуваного поняття «морська діяльність» – 0,25 друк. арк.)

Статті в наукових виданнях іноземних держав

29. Nadtochii Iryna I., Dankevych Vitalii Ye., Kamenchuk Tetiana O., Kononova Oleksandra Ye., Ohor Hanna M. Strategic planning for sustainable development of states: administration aspect Strategic planning for sustainable development of states: administration aspect. *International Journal of Management (IJM)*. 2020. Volume 11, Issue 4. P. 511-522. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: **Scopus** (0,53 друк. арк. особистий внесок: аналіз показників, що відображають досягнення цілей та планів сталого розвитку в країнах ЄС та України, Росії; визначення управлінських компонентів сталого розвитку – 0,25 друк. арк.)

30. Nadtochii I., Lomonosov A., Lomonosova O. Socio-economic and

institutional preconditions for the formation of the educational services market in higher education of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Volume 5 Number 2. P. 104-116. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: **Web of Science**; **DOAJ**; *Research Papers in Economics*; *Index Copernicus*; *POL-index*; *Google Scholar*; *WorldCat*; *Crossref*; *Publons*; *BASE* (0,75 друк. арк., особистий внесок: визначині ключові фактори, що спричиняють появу ринку освітніх послуг в окремих регіонах – 0,15 друк. арк.)

31. Nadtochii I., Lomonosov A., Lomonosova O. The systematization and classification of socio-economic problems in higher education. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Volume 5 Number 4. P. 137-148. Входить до наукометричних баз реферування та індексування: **Web of Science**; **DOAJ**; *Research Papers in Economics*; *Index Copernicus*; *POL-index*; *Google Scholar*; *WorldCat*; *Crossref*; *Publons*; *BASE* (0,75 друк. арк., визначено та проаналізовано основні соціально-економічні проблеми та протиріччя у вищій освіті в Україні – 0,15 друк. арк.)

Статті в інших виданнях:

32. Надточій І.І., Лаукерт К.А., Мавчан В.М. Вплив системи стратегічного управління на підвищення рівня конкурентоспроможності функціонування вітчизняних підприємств. *Метода. Наука і методика*. 2019. № 1. С. 39-43. (0,12 друк. арк., особистий внесок: методичні основи аналіз конкурентоспроможності підприємства – 0,06 друк. арк.)

33. Надточій І.І., Огорь М.О., Грузнова В.В. Сучасні проблеми екології та розвиток збалансованого природокористування *Метода. Наука і методика*. 2018. № 1. С. 57-61. (0,12 друк. арк., особистий внесок: принципи збалансованого природокористування території – 0,1 друк. арк.)

Зареєстровані авторські права*

34. Методи і моделі міжгалузевого балансу: авт. свід. № 66700. Надточій І.І., Огорь Г. М., Лугінін О. Є. заявл. 18.07.2016; опубл. 28.10.2016, Бюл. № 42. С. 139 (*Особистий внесок: розглянуто питання з кількісного та якісного оцінювання ризику у діяльності організацій в сучасних умовах нестабільності і непередбачуваності виникаючих в них ситуацій*)

35. Складові, передумови і взаємозв'язки у розвитку економіки галузі на біоекономічних засадах: авт. свід. № 72420. Надточій І.І., Літвак С. М., Літвак О. А., Вишневська О. М. Ломоносов А. В, Ломоносова О. Е., Огорь Г. М. заявл. 23.06.2017; опубл. 28.07.2017, Бюл. № 45. С. 449 (*Особистий внесок: з метою виявлення потенційних можливостей у розвитку аграрного сектора на біоекономічних засадах проведено аналітичну оцінку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Миколаївської області*)

Опубліковані праці апробаційного характеру**

* Здобувачем отримано 19 свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

* Здобувачем опубліковано 26 праць апробаційного характеру

36. Руснак А.В., Надточій І.І. Методичні основи оцінки конкурентоспроможності регіону. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23 травня 2020 р.) / Львів: ЛЕФ, 2020. С. 103-106. (0,18 друк. арк., особистий внесок: дослідження особливості визначення конкурентоспроможності регіону – 0,09 друк. арк.)

37. Ревенко Н.Г., Надточій І.І. Інноваційне управління економічною діяльністю як шлях до сталого розвитку України. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної заочної конференції (м. Запоріжжя, 27 листопада 2020 р.) / Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 539-542. (0,23 друк. арк., особистий внесок: аналіз стратегічних заходів України стосовно змін у сфері інноваційної діяльності – 0,11 друк. арк.)

38. Надточій І.І., Надточій А.В. Імітаційне моделювання при техніко-економічному обґрунтуванні інноваційних проектів. *Перспективи морської економічної діяльності в контексті індустрія 4.0*: матеріали Всеукраїнських економічних читань (м. Миколаїв, 7-18 грудня 2020 р.) / Миколаїв: НУК, 2020. С.115 - 118. (0,20 друк. арк., особистий внесок: шляхи удосконалення результатів комп'ютерного моделювання техніко-економічному обґрунтуванні інноваційних проектів, при глибокому всебічному аналізі складних систем – 0,10 друк. арк.)

39. Руснак А.В., Надточій І.І. Сучасні інвестиційні пріоритети України. *New ecomomics –2019*: матеріали Міжнародного наукового форуму (м. Київ, 14 – 15 травня 2019 р.) / Київ: НАН України Ін-т економіки пром-ств, 2019. С. 346-351. (0,4 друк. арк., особистий внесок: дослідження особливостей визначення інвестиційних пріоритетів України – 0,2 друк. арк.)

40. Надточій І.І., Руснак А.В. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці*: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції (м. Миколаїв, 15 жовтня 2019 р.) / Миколаїв: НУК, 2019. С. 224-227. (0,23 друк. арк., особистий внесок: аналіз нормативно-правової бази інноваційної діяльності України – 0,10 друк. арк.)

41. Надточій І.І., Ломоносова О.Е., Ломоносов Д.А. Склад нормативно-правової бази інноваційної діяльності та виконання науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських робіт в Україні. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці*: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції (м. Миколаїв, 15 жовтня 2019 р.) / Миколаїв: НУК, 2019. С. 257-263. (0,41 друк. арк., особистий внесок: аналіз нормативно-правового регулювання в сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в Україні – 0,20 друк. арк.)

42. Надточій І.І. Маркетингові інновації: сучасні методи підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики*: матеріали III Міжнародної науково-технічної конференції (м. Полтава, 23-24 квітня 2019 р.) / Полтава: ТОВ «Сімон», 2019. С. 346-349. (0,23 друк. арк.)

43. Ревенко Н.Г., Надточій І.І. Технологічний розвиток України як невід'ємна складова частина економічної політики держави. *Публічне*

управління XXI ст.: синтез науки і практики Публічне управління XXI ст.: синтез науки і практики: збірник тез XIX Міжнародного наукового конгресу (м. Харків, 19 квітня 2019 р.) / Харків: Магістр, 2019. С. 379-382. (0,23 друк. арк., особистий внесок: визначення теоретичних підходів та передумов реформування системи науково-технічного прогресу в Україні – 0,06 друк. арк.)

44. Надточій І.І., Огорь Г.М., Шульга А.В. Використання цифрового маркетингу в підприємницькій діяльності. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23-25 травня 2019 р.) / Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2019. С. 165-166. (0,1 друк. арк., особистий внесок: визначення основних форм зміни підходів до маркетингу – 0,06 друк. арк.)*

45. Надточій І.І., Буганова Г.В. Ефективність управління витратами забезпечення конкурентних переваг. *Економічна система України: стан, проблеми, перспективи: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Херсон, 24 - 25 жовтня 2019 р.) / Херсон: ХДАУ, 2019. С. 19-23. (0,29 друк. арк., особистий внесок: визначення складових витрат в процесі господарювання підприємства – 0,06 друк. арк.)*

46. Надточій І.І., Огорь Г.М. Особливості формування регіональних стартап-екосистем. *Економічна система України: стан, проблеми, перспективи: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Херсон, 24 - 25 жовтня 2019 р.) / Херсон: ХДАУ, 2019. С. 122-123. (0,11 друк. арк., особистий внесок: передумови формування регіональних стартап-екосистем – 0,06 друк. арк.)*

47. Руснак А.В., Надточій І.І. Стан та особливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності України. *Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24 листопада 2018 р.) / Львів: ЛЕФ, 2018. С. 58-60. (0,18 друк. арк., особистий внесок: визначення основних особливостей, які характеризують сучасний стан і тенденції фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні – 0,06 друк. арк.)*

48. Ревенко Н.Г., Надточій І.І. Проблеми управління суспільною діяльністю в контексті сталого розвитку. *Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 20 жовтня 2018 р.) / Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. С. 26-29. (0,23 друк. арк., особистий внесок: пропозиції щодо удосконалення моніторингу соціоеколого-економічних систем – 0,06 друк. арк.)*

49. Надточій І.І. Основні стратегічні пріоритети розвитку морської галузі України. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці: матеріали V Міжнародної науково-технічної конференції (м. Миколаїв, 08 - 10 жовтня 2014 р.) / Миколаїв: НУК, 2014. С. 487-490. (0,17 друк. арк.)*

АНОТАЦІЯ

Надточій І. І. Трансформація бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2021.

Дисертацію присвячено формуванню теоретичних підходів щодо визначення сутнісних характеристик бізнес-процесів, особливостей управління ними, сучасних підходів та етапів конкурентного територіального розвитку. Обґрунтовано методологію просторового планування та моніторингу бізнес-процесів, узагальнено науково-методичні підходи щодо комплексного оцінювання конкурентного потенціалу на мікро-, мезо-, макро- рівнях, досліджено моделі трансформаційних станів та процесів.

Здійснено моніторинг особливостей розвитку бізнесу в Україні, проведена регіональна оцінка тенденцій розвитку бізнесу, охарактеризовано економічний механізм трансформації бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентного розвитку територій. Проаналізовано моделі конкурентоспроможності регіонів з позиції бізнес-орієнтованого підходу.

Визначено стратегічні орієнтири підвищення конкурентоспроможності територій та оптимізації бізнес-моделі розвитку Херсонської області. Окреслено концептуальні засади формування конкурентної стратегії регіону на основі раціональної просторово-секторальної організації бізнес-процесів.

Ключові слова: бізнес-процеси, конкурентний розвиток, регіон, регіональний розвиток, сталий розвиток, територія, трансформація.

АННОТАЦИЯ

Надточий И.И. Трансформация бизнес-процессов в системе обеспечения конкурентного развития территорий. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2021.

Диссертация посвящена формированию теоретических подходов к определению сущностных характеристик бизнес-процессов, особенностей управления ими, современных подходов и этапов конкурентного территориального развития. Обосновано методологию пространственного планирования и мониторинга бизнес-процессов, обобщено научно-методические подходы к комплексной оценке конкурентного потенциала на микро-, мезо-, макро- уровнях, исследованы модели трансформационных состояний и процессов.

Осуществлен мониторинг особенностей развития бизнеса в Украине, проведена региональная оценка тенденций развития бизнеса, охарактеризованы экономический механизм трансформации бизнес-процессов в системе обеспечения конкурентного развития территорий. Проанализированы модели конкурентоспособности регионов с позиции бизнес-ориентированного подхода.

Определены стратегические ориентиры повышения конкурентоспособности территорий и оптимизации бизнес-моделі развития

Херсонской области. Определены концептуальные основы формирования конкурентной стратегии региона на основе рациональной пространственно-секторальной организации бизнес-процессов.

Исследованы инновационный потенциал и готовность экономики Херсонской области в реализации проектов смарт-специализации в указанные в стратегии региона. На основе проведенного исследования установлено, что Херсонская область относится к группе регионов с низким научно-техническим развитием.

В связи с этим, для реализации проектов смарт-специализации и повышения инновационного уровня экономики в целом можно предложить стратегию поощрения освоения знаний и предпринимательской динамики, предусматривает: формирование инновационного спроса и культуры инноваций, укрепление синергии между разработками научно-технических исследований и производством, инвестиционную поддержку развития предприятий, функционирующих в рамках смарт-специализации.

Ключевые слова: бизнес-процессы, конкурентное развитие, регион, региональное развитие, устойчивое развитие, территория, трансформация.

ABSTRACT

Nadtochii I.I. Transformation of business processes in the system of ensuring competitive development of territories. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for a Doctor of Economics degree by specialty 08.00.05 – development of productive forces and regional economy. – Odessa National Academy of Food Technology, Odessa, 2021.

The dissertation is devoted to the formation of theoretical approaches to determine the essential characteristics of business processes, features of their management, modern approaches and stages of competitive territorial development. Methodical approaches of spatial planning and monitoring of business processes is substantiated, scientific and methodological approaches to complex assessment of competitive potential at micro-, meso-, macro-levels are generalized, models of transformation states and processes are investigated.

The peculiarities of business development in Ukraine were monitored, the regional assessment of business development tendencies was carried out, the economic mechanism of business processes transformation in the system of ensuring competitive development of territories was characterized. Models of regional competitiveness from the standpoint of business-oriented approach are analyzed.

Strategic guidelines for increasing the competitiveness of territories and optimizing the business model of development of the Kherson region have been identified. The conceptual bases of formation of competitive strategy of the region on the basis of rational spatial-sectoral organization of business processes are outlined.

Key words: business processes, competitive development, region, regional development, sustainable development, territory, transformation.